

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 3 (393), serie nouă. Miercuri 27 ianuarie 1999. Preț: 3.000 lei

IN MEMORIAM:
MARIAN PAPAȘAGI
(omagiu postum)

ISMAIL KADARE
supraviețuirea
pe marginea prăpastiei

FINN CARLING
sub cerul
amurgului

CÂNTĂREȚUL PULBEREI

La această rubrică scriam cândva despre aventurile lui Petru Dumitriu, povestite de el însuși dar, mai ales, de alții. Iată, în deja faimosul „Caiet albastru” al lui Nicolae Balotă, descoperim noi secvențe, care merită să fie reproduse. „Rămăsesem cu imaginea convertitului, a celui umilit și obidit care-și găsea o cale de mântuire în credință (...). Și mai survenea, tot cam în aceeași perioadă, o afacere scandaloză în care era - cel puțin indirect - implicat. Scrisese un text publicitar, la comanda unui prieten german, ministru al Poștelor. Această lucrare îi fusese exorbitant remunerată”. ■ Servilismul unui creator, dotat totuși, binecunoscut și-n obsedantul deceniu, a ieșit încă o dată la lumină, mai de curând, cu prilejul vizitei lui Ion Iliescu la Paris. „Cei bine informați raportau că, în urma convorbirii dintre ei, după ce cel ce se voise despotul luminat al țării românești îl condusese pe oaspetele său, autorul romanului *Drum fără pulbere*, din anii de bună amintire pentru amândoi ai juncției comunismului revoluționar, s-a adresat consilierilor săi, frecându-și satisfacut mâinile: *L-am cumpărat; e al nostru*”. ■ Pentru privilegiile și recompense mari, de-a lungul deceniilor, Petru Dumitriu a fost sluga mai multora, fie că era Dej, Iliescu sau cine se mai grăbea să-l finanțeze. Tot Nicolae Balotă subliniază caracterul unui prozator care, nici la senectute, nu s-a vindecat de vechi nărvuri. Iată ce ni se spune: „Într-adevăr, peste câteva luni, la București, Petru Dumitriu, revenit la bătrânețe pe meleagurile încopurilor sale, nu găsea altceva de intonat decât câteva șarbede elogii la adresa președintelui instalat de la care mai spera favoruri - cum avusese de la jupânii săi comuniști din anii tinerețelor sale - a unui președinte despre care nici nu-și dădea seama că-și trăiește ultimele zile ale puterii sale samavolnice”. ■ La oricâte șiretlicuri ar recurge un autor - nu-i proza un șir de scenarii! - intrat în linie dreaptă, ar cam fi cazul să se gândească și la imaginea pe care o lasă în urmă. Iritat de practicile cântărețului de curte, Nicolae Balotă conchide: „Sper să nu mai aud niciodată vorbindu-se despre Petru Dumitriu. Cuvintele care i se potrivesc - ca pe o lespede funerară - sunt cele ale unei locuțiuni franțuzești, ale unei zicale cinic dezabuzate, pe care Bianca mi-o amintește oportun: *Salaud un jour, salaud toujours*”. Cuvinte ce nu mai au nevoie să fie traduse.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru

o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Liviu Crișan (tehoredactor)

Floriana Gavrilă (culegere computerizată)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala

sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 451030121163

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:

<http://bic.romlit.ro/email/luccafarul@bic.romlit.ro>

FĂRĂ MĂNUȘI

de HORIA GÂRBEA

S-a instituit obiceiul foarte prost după care, dacă într-o revistă, grupare literară, cerc de amici se face o eroare, toți cei legați de grupul respectiv să se prefacă să nu observa sau, oricum, să se comporte astfel încât să așeze o tăcere adâncă între ei și greșala cu pricina. În felul acesta se creează premise ca faptul nedorit să se repete și ca toți cei din jurul locului unde s-a întâmplat buclucul să fie suspectați de orbire, prostie sau, mai rău, complicitate.

În ceea ce mă privește, mă dezic categoric de asemenea practici și aș prefera, dacă se întâmplă să spun vreo prostie (și cui nu i se întâmplă?), să fiu avertizat. Voi înghiți gălușca și mă voi îndrepta. În spiritul celor de mai sus, nu pot să nu-mi exprim chiar aici uimirea pentru un articol pe care l-am citit într-o revistă la care țin. Publicarea lui nu trebuie să afecteze prestigiul indiscutabil al acesteia și de aceea cred că se cuvine semnalat aici chiar cu mai mare vigilență decât dacă ar fi apărut altundeva.

La obiect! A apărut recent articolul d-lui Marian Barbu, *Impunerea unui poet*. El se referă la volumul de versuri *Simbria mea, sărutul* al d-lui Constantin Preda. Din păcate, autorul volumului mi-e necunoscut. Despre dl. Marian Barbu aveam însă o impresie bună pe care recentul articol o infirmă dramatic. Domnia sa efectiv saltă în slăvi, cu epitețe incredibile, un autor ale cărui mostre de versificație citate de recenzent, sunt absolut ridicole. Foarte multe dintre comentariile domnului M. Barbu sunt aberante sau au efect ilariant: *Din păcate (?! n. n.) critica Generației '60 ori se îndreaptă spre confrăți, ori spre eseu; sau: Gândind unitar, poetul a selectat zeci de creații dedicate toamnei, anotimpul de cumpănă dintre vară și iarnă (s.n.). A nu se înțelege că nu a reșinut poezii din celelalte anotimpuri*. După dl. Barbu, volumul cu pricina îl impune pe dl. Preda și chiar „îl detașează valoric”. Argumentele sunt însă stupefiante. Ca de pildă cel că poetul... *dedică poezii copiilor săi, medicului Udrișoiu (? n. n.), regretaților Constantin Neagoe și Ion Dobrescu ș.a. Ele nu sunt „ocasionale” ci (ascultați aici! n. n.) verdicte de implicare în Ființa lumii*.

Adăugând că un titlu al domnului Preda, citat de dl. Barbu este *Floare trasă de boi mic*, pot spune că, în 390 de numere ale revistei cu pricina, n-am mai pomenit așa ceva și sper să nu mai întâlnesc. Articolul domnului Barbu este o regretabilă eroare pe care țin să o amendez fără menajamente tocmai pentru că țin la bunul nume al celor cu care colaborez.

acolade

URECHIȘTII

de MARIUS TUPAN

Lesne de înțeles că marii critici care se respectă (și, cu timpul, vor fi respectați), în orice regim s-ar afla și oricâte influențe s-ar exercita asupra lor (nu mai vorbim de mode și curente), rămân neclintii în judecățile lor de valoare, chiar și cu riscul unor inabilități. Istoria literară înregistrează câteva cazuri când comentatori experimentați s-au înșelat în unele aprecieri. Dar, într-o activitate prodigioasă, exemplară, acestea-s izolate, fără a știrbi prea mult vocația autorilor, unanim recunoscută.

Am făcut acest excurs pentru a ajunge, de fapt, într-o altă zonă care trădează îndeletniciri bizare, mai ales în această perioadă controversată. Căjiva critici, autorități în materie mai ieri, s-au retras din arenă (voiam să spunem din paginile revistelor literare) - motivele-s deja cunoscute - în vreme ce opiniomani, rămași în expectativă mai de mult, se îmbulzesc să-i înlocuiască, în credința că vor atinge cota acestora. Zbaterile unora și ifosele altora, alături de ambițiile câtorva de a fi considerați întemeietori de școli, stimulează, de obicei, confuzia și ridicolul, mai prezente acum ca niciodată. Se lansează și se susțin, pe bandă, condei, se alcătuiască ierarhii

previzibile, grație celor care așteaptă recompense (în variate feluri!), se încearcă demolări și false revizuirii, avertizându-se că sensibilitatea se schimbă cu fiecare generație. Se observă cu ochiul liber că argumentele absentează (nu se demonstrează, ci se afirmă!). Lectorile și recitirile iau timp și eforturi. Or, vremurile grăbite nu mai îngăduie așa ceva. S-a format o pătură de urechiști (termen împrumutat chiar din limbajul lor), care, la diverse întruniri, la numeroase cărciumi sau în medii interlope, fac schimb de impresii pregătite campanii, supraevaluează vulgarități. Acestea, cică, n-au fost suficient explorate și valorificate. Intervențiile lor urgente trădează suficiența și superficialitatea. De aici și până la impostură nu-i decât un pas. Și în aceste circumstanțe, fără analize la răscoală - bolile paraziților sunt pustiiitoare! - dau verdicte categorice, de felul: „răvăm roman”, „dramaturgia e în declin”, „poezia e fără suflu” etc. uitând că, înaldevreme sau mai târziu, când spiritele serioase se vor încume să lanseze studii de anvergură, întreprinzătorii vor ajunge niște curiozități de epocă, nimic mai mult. Chiar nu sunt îngrijorați?

CULTURĂ ȘI VALOARE

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Cultura nu este spirit pur și nu este - cu atât mai decis - materie; cultura este sinteza spiritului și materiei - este un echilibru al celor două principii ale realului, echilibru aflat, regăsit, împlinit în actul uman. Echilibrul este, desigur, fragil și trecător, pentru aceasta neînsemnând că marca sa, în faptul de cultură, nu este eternă. De ce este fragil echilibrul spiritului și materiei în actul de cultură, adică acolo unde el este posibil? Oriunde este posibil acest echilibru, deci oriunde este, este întrucât se face prezentă cultura, dar în prezența spiritului totul devine spirit. Spiritul este conștiința de sine a existentului - ca localizare și particularitate, precum și drept omniprezență și universalitate. Civilizația este doar apăsarea spirituală a materiei, așezarea simbolului asupra materiei. Cum se face simțită conștiința de sine a existentului? Ca revendicare în fața realului; dar revendicarea înseamnă a cere oricărei realități o anumită formă de a fi - deci a-i pretinde ceva a cărui aflare revine la o experiență a valorii. Revendicările spiritului sunt însă - fiecare - drepte, prin chiar faptul de a modela realul conform unor determinări reflectate. Cultura și civilizația există în măsura în care ele recunosc autonomia valorilor. Regăsirea integrală de sine a spiritului are loc abia la capătul satisfacerii nevoii de existență autonomă a valorilor.

Dar dacă spiritul este conștiință de sine a existentului - „gândul este gânditorul” - nu poate fi vorba ca spiritul să existe fără să recunoască spiritul. Spiritul este, deci, comunicare. În absența socialității trăirii umane, spiritul nu are cum să se facă prezent în om și ca atare, omul poate fi orice, dar nu om - cel cărui i s-a „suflat în față lui suflare de viață”, viață care este „El” („El este viață și viața era lumina oamenilor”). Omul este, el însuși, sinteza spiritului și materiei - cultura este forma de

existență a ființei umane. Civilizația este forma de existență a societății umane. Relația omului individual cu societatea, a culturii și civilizației este politica, sensul acțiunii și scopul acesteia. Vorbim de obiectivarea conștiinței atunci când regăsim construcțiile ei, reflecțiile și valorile ei în aria unui acord de comunicare mai restrâns ori mai vast - ieșire a spiritualului dintr-o circumscriere materială definitivă și întrucâtva, fixă. Subiectivitatea este deschidere către lume a spiritului individual prin fereastra existenței lucrului concret hic et nunc. Valorile sunt atât obiective cât și subiective.

Valoarea obiectivă este întruparea avantajului social - și, deci, istoric. Societățile cresc, prosperă, înfloresc, iradiază sau se prăbușesc în funcție de valorile adoptate. Valorile nu sunt indiferente în raport cu existența grupurilor umane - evoluția valorilor alcătuiește istoria. Dar individul nu există decât dacă își fundamentează el însuși, liber, existența în sfera valorilor. Omul nu există decât ca proiect - conștiința de sine a existentului este devenire a acestuia dincolo de sine; suportul ontologic al umanului este valoarea. Spiritul care nu umanizează concretul existenței umane nu dovedește decât incapacitatea eventuală a existentului de a fi altceva decât materie; lucrul nu este posibil pentru că, în acest caz, existența nu ar fi decât inexistență. Pentru ca valoarea să existe este nevoie de o dimensiune subiectivă a valorii (expresie a spiritului individual), așa cum este nevoie de o alta, obiectivă (manifestare a spiritului-comunicare). Colapsul națiunilor, civilizațiilor, sistemelor economice, revoluțiile care urmează persistenței și ireversibilității continuu agravate a acestui colaps sunt rezultatul divergenței valorilor obiective de natură să asigure existența și dezvoltarea societăților, pe de o parte, și a valorilor

alcătuite subiectiv și asumate de indivizi, pe de altă parte. Ruptura individ-societate la nivelul intereselor nu este decât rezultatul incapacității cu mult mai profunde a sintezei valorice și implicit, a spiritului de a spiritualiza materia.

Societățile intens evolutive sunt societățile unui vast consens axiologic, în cadrul cărora opțiuni și valori individuale, subiective sau social-istorice și deci, obiective, converg. Alain Peyrefitte, în volumul său, din 1995, *Du «miracle» en économie*, oferă, mai direct sau mai indirect, argumente dintre cele mai puternice în favoarea acestei idei pe care, însă, nu o exprimă niciodată ca atare. Convergența valorilor nu poate fi, însă, decât rezultatul autonomiei lor. Într-o lume a autoritarismului valoric valoarea afirmată și cea resimțită diferă - între expresie și trăire apare, axiologic, ruptura. Istoria culturii și a civilizației - adică istoria - este un drum îndelung al autonomizării valorilor. În momentul în care filosofia modernă ajunge să recunoască progresiv principiul autonomiei valorilor, apar doctrinele totalitariste, care nu sunt altceva decât încercare de suprimate a existenței spirituale umane prin anularea capacității de creare liberă a valorilor, atât în latura lor obiectivă cât și în cea subiectivă. Primul atribut care este confiscat omului individual, cât și societății în regimurile totalitare, este dreptul de opțiune axiologică.

În lumea actuală omul acceptă dezumanizarea sa prin reducerea tuturor valorilor la o singură valoare purtătoare: valoarea de imagine detașabilă de suportul său ontologic. Omul care se identifică imaginii sale este omul în care planurile existenței devin transparente; omul mediatic este cel care nu mai contează decât prin imagine detașată de sine. Politică, literatură, cultură, filosofie nu se mai fac remarcate în sine, ci în latura lor mediatizabilă. Ce sunt elitele? De mai multe mii de ani elitele sunt acele nuclee umane care elaborează umanitatea omului prin transcenderea existenței mediatică (aceea care, în forme specifice, se face prezentă în orice epocă și care astăzi invadează întreaga viață omenească).

LIBERTATEA DE A SPUNE CE TREBUIE SPUS (I)

de ȘERBAN LANESCU

Așa cum bine știe tot omul năvălit la lectură, și se întâmplă nu de puține ori ca atunci când ești preocupat de o anumită problemă/situație/provocare, fie din viețuiala zilnică, fie din... noasteră(!), taman atunci, și fără a-l căuta, să nimeriști peste un text care, parcă miraculos, se leagă exact cu ceea ce te frământă, ca și cum îngerul păzitor și i-ar da, textul spunându-ți «*la vezi de vitește și asta că, cine știe, poate-ți prinde bine!*». Într-o altă variantă, același fenomen se poate manifesta cu televizorul. Obosit, sau scârbit, sau plictisit, sau toate laolaltă, deci sătul de o anumite preocupare, te așezi în pat sau în fotoliu (depinde cum e tabloul fiecăruia) și, ca zăpăcit, apeși mecanic pe butoanele telecomenzii căutând relaxarea (fericirea!), însă, coincidentă, la postul X (ce vremuri, când vedeam pe bulgari sămbătă seara filmele polițiste de la *StudioX!*) nimeriști peste o misiune dedicată exact subiectului ce te frământă și, gata, se duce naibii relaxarea!

Mi s-a întâmplat la câteva zile după ce se eclanșase și era în toi încă un act din scandalul adimului, scandal tolerat bine mulțumesc în societatea românească de aproape un deceniu, încât nu să poți crede că doar întâmplarea ori nevolnicia (lipsa de voință politică) este sintagma îndeobște (lostită) ar constitui explicația anomaliilor, iar pe deasupra se mai și afirmă cu „nonșalanță” că în România ar fi fost instituită statul/ordinea de drept! Pe care, ce poți să zici decât că original până peste

poate este acest stat de drept în care, începând chiar cu crima, nu există vreo infracțiune (bașca delictelor minore) din Codul Penal nereprezentată în și de elita oficială a societății. Or, când dintre cei vinovați de atâția, de toți morții care s-au adunat din decembrie '89 înceau, deci, când principalii, vinovații principali nu numai că sunt liberi dar unii chiar s-au aflat în fruntea țării, unde vor să și revină, atunci bine-nțeles că un C. V. Tudor își poate permite să facă ce face, la fel după cum borfașii își găseseră îndreptățire morală văzând că „ingineria financiară” are succes, căci a creat și susține cele mai importante redute economice, politice și culturale/mediatice. Iar dacă inițial C. V. Tudor a fost un personaj subordonat, cu rol diversionist, încredințându-i-se, sub regimul Iliescu, executarea mutărilor politice de factură extremistă naționalist-comunistă de care Puterea avea nevoie, dar nu și le puca permite să-și facă fără a-și compromite (mai ales în plan extern) pretențiile social-democrate, ulterior, sluga s-a răzvrătit și s-a proșăpăit la masa stăpânilor, reușind, în bună măsură, să impună ca regula jocului. Regulă a jocului care a fost de factură explicit teroristă și resimțindu-se atât în plan politic cât și cultural-mediatic unde, prin cultivarea sistematică a violenței simbolice a fost pregătită manifestarea violenței fizice, totul, flagrant în afara cadrului legal, desconsiderându-se compromițător valorile și instituțiile democrației. Ca efect, dincolo de scorurile electorale înregistrate de PRM, în mass-

minimax

media, sub aparența pamfletului și cu pretenția susținerii interesului național (de fapt, împotriva-i), tumora cultural-politică a metastazat, diversivona Vadim făcând prozeliți. Aiurori de-a dreptul este însă că, deși există procuratură, deși există poliție, și asta după peste doi ani de la schimbare!, un C.V. Tudor și-a putut face în continuare mendrele în spațiul public, iar dinspre societatea civilă, pe lângă reacțiile care îi sunt favorabile, la GDS, bunăoară, s-a discutat, printre altele ce-i drept, totuși s-a discutat și eventualitatea recurgerii la o soluție mediatică prin găsirea/confecționarea unui personaj care să-l învingă pe „tribunul” pre limba lui, public, deci implicit acceptându-se stilul/condițiile impuse de el! Cam așa îmi era gândul când a telefonat un amic să mă întrebe de o carte și, căutându-i-o prin bibliotecă, am dat peste *Ordinea discursului* de Michel Foucault (editura Eurosong & Book, 1998) care, uitată, aștepta cuminte să-i vină cândva rândul la lectură. În aceeași seară, de fapt noaptea, după ce consumasem cele doar 60 de pagini, la *PrimaTV*, în talk-show-ul lui Dan Andronic, trei gazetari (unul, E. Ștefci, jucând în travesti) se hărțureau în privința libertății presei apropos de scandalul cu Rona Hartner, fiindcă nu începuse încă mineriada. Și, în fine, iată provocarea ce se deschide atunci când, cunoscute fiindu-ți realitățile românești actuale, în general, și cele culturale, în special, le compari cu textul lui Foucault în care citești că «*în orice societate - sb. mea -, producerea discursului este deopotrivă controlată, selecționată, organizată și redistribuită prin intermediul unui anumit număr de proceduri care au rolul de a-i conjura puterile și pericolele*». Provocare spun căci, sau ca la noi la nimeni, și e greu s-o crezi, sau Michel Foucault (care, orișicând, Michel Foucault!) greșea în prelegerea ținută la *College de France* în 1970. De văzut cum e?! L

LA CEASUL ÎNGÂNDURĂRII

de RADU CIOBANU

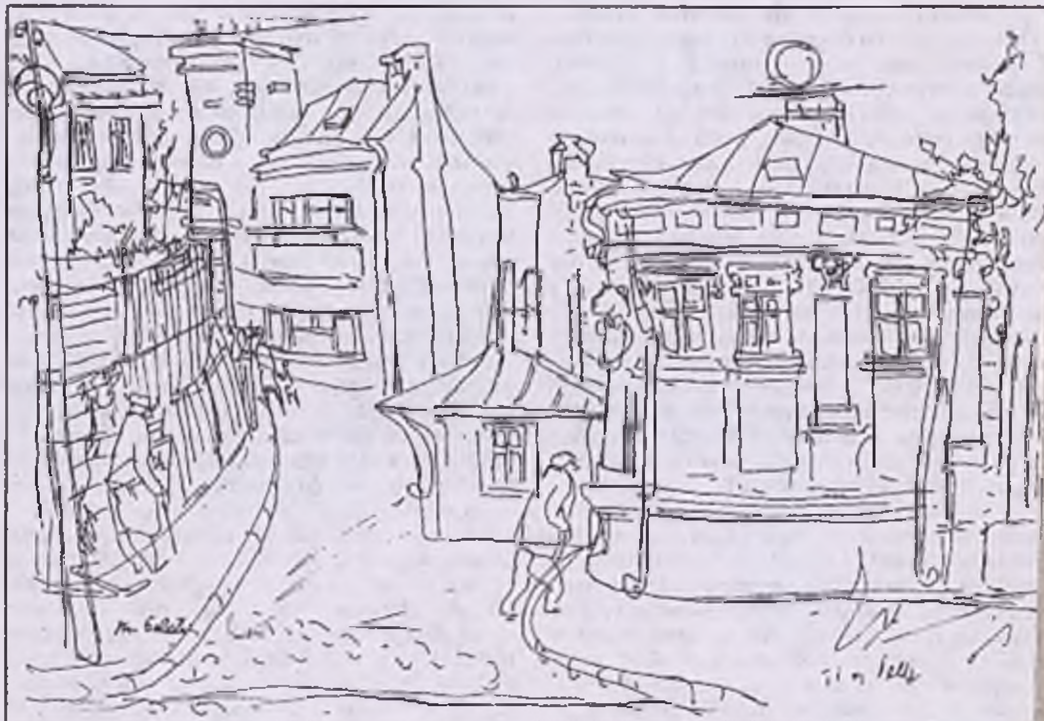
Evoluția poeziei doamnei Paulina Popa e sesizabilă de la o carte la alta, deși cărțile îi apar într-un ritm susceptibil de a stimula colegiale invidii și nescutit de primejdii. Cea mai importantă dintre ele cred că ar fi intrarea în derivă pe apele unei incontinențe spectaculoase dar vide, de tip păunescian. Nu e însă cazul aici. Cel puțin deocamdată. Și, mizând pe instinctu-i artistic dovedit, e de presupus că nu va fi cazul nici în viitor. Dacă va ști să refuze voluptatea unui narcisism incipient pe care se pare că o gusta acum și dacă va avea înțelepciunea de a nu inhiba orizontul de așteptare al cititorului prin ritmul precipitat al aparițiilor, doamna Paulina Popa are toate șansele să rămână o poetă cu individualitate distinctă și memorabilă.

Revenind la ideea inițială a acestor însemnări, trebuie accentuat deci, că poeta nu se repetă de la o carte la alta, ci, dimpotrivă, aduce cu fiecare apariție un curent de aer proaspăt, contrazicând cu dezinvoltură eticheta de poetă religioasă pe care unii comentatori s-au grăbit să i-o aplice pe un ton definitiv. Paulina Popa a debutat într-adevăr sub semnul religiosului, dar, ulterior, fără să iasă din sistemul referențial al misticii creștine, l-a nuanțat neconvenit, îmbogățindu-l cu noi surse de meditație care o scot de sub osânda etichetelor peremptorii. Totodată i s-au diversificat pe parcurs și disponibilitățile, iar tonusul moral i s-a modificat prin dobândirea unor semnificative penumbre. Voi încerca să mă explic și astfel vom ajunge la noul ei volum, intitulat aparent enigmatic *Între tăcere și tăcere* (Ed. Helicon, 1998). Comentând cărțile sale anterioare, scriam că, susținută de fervoarea-i mistică, Paulina Popa este o poetă stenică, funciamente optimistă, de o robustețe ingenuă și un nonconformism smerit, ajunsă la un moment dat la o „candoare agresivă”, cum oximoronic își intitulează ea însăși volumul apărut tot în 1998, dar anterior celui de azi. Iată însă, că azi, prin noul pas pe care-l face, poeta ne determină s-o urmăm *Între tăcere și tăcere*, unde apar penumbrele fertile mai înainte amintite și o altă stare de spirit, nicidecum opusă celei de până acum, ci aptă de mai profundă meditație. Cu *Între tăcere și tăcere*, Paulina Popa a ajuns la ceasul îngândurilor. Ce să fie, ce semnificație să aibă aceste două tăceri între care își trăiește noile revelații? Răspunsul îl aflăm, deși devenise explicit și până atunci, într-un poem precum *Memento*, unde, pe tonul unei solemnități împăcate cu rânduiala divină, se află consemnată revelația gravă, destinată doar vârstelor mature: *Și toate curg din noapte și se întorc în ea, o clipă cânt și iar tăcere sunt*. Cartea, așadar, dacă n-ar fi dublat astfel un titlu argehizan, s-ar fi putut intitula și „*Între două nopți*”: *noaptea/tăcerea prenatală și noaptea/tăcerea consecutivă exitusului, ieșirii din scenă*. Între aceste două eternități, clipa de viață, de cântec, dar nu numai de cântec, ci și de urlat. Fiindcă poeta trăiește toate avatarurile vieții, iar

urlatul, și nu cântecul, apare frecvent în aceste pagini ca antonim al tăcerii: *Urlat în pădure lepădat, la marginea orașului, printre ramuri, în labirintul sinelui (Un urlat împăcat cu tăcerea)*. De altfel, spre „*Labirintul sinelui*” se îndreaptă acum aspirația de conviețuire și efortul de conciliere atunci când sinele nu devine subiect și termen al unei dramatice confruntări: *Neobosită în fața tăcerii, așez de-a curmezișul zăpezile. Rămâi aproape, sine al meu, toată viața te-am îmbrăcat/cu frunze și fructe/cum negurile florii - livezile. // O, tocmai acum, zile și nopți, între o tăcere și alta, tocmai acum apare sinele/inveșmântat în văluri de foc... (Fiecare cuvânt)*.

Carte a îngândurilor, *Între tăcere și tăcere* este și o expresie a unor stări agonale în sensul de luptă pe care-l are etimonul cuvântului. Sunt un timp și o stare, acestea dintre tăceri, pe care poeta are convingerea că nu le poate străbate fără ajutorul Lui, al Ziditorului în care n-a încetat nicicând să nădărduiască. Fără îndoială de aceea cartea se și deschide cu o rugă în tonalitatea imediat recognoscibilă a Psalmilor împărătești: *Îmi este teamă a mă apropia de Tine/Dumnezeu meu, Tu ai dat ținutului meu bogății fără seamăn/și prin lanurile mele nu au trecut/furtuni de piatră/Spicele mele sunt grele de rod/și secară nicicând nici neghină amară/Dropii de aur cuibărit-au aici/și hrană puilor pe răzoare./Binecuvântat-ai, Doamne, câmpiile mele/și nu grindină, ci păsări sacre/Ai poruncit peste ele. // Dar cine poate cuprinde într-o strigare/minunile chipului Tău, cine a Te vedea cu ochii din lume? (Tăcere)*. Aceasta e însă doar o prefață, o liniară invocare ritualică, după care poeta se detașează de sonoritățile Scripturii, redobândindu-și independența de expresie pe care o remarcam și în volumele anterioare și care îi conferă

personalitate. Un poem precum *Din cuvinte e cu totul ilustrativ în acest sens, fiind totodată, așa cum e plasat compozițional în centrul cărții, o veritabilă sinteză a ei*. Este un curriculum în care lucrarea de o viață a poetei e „*catedrala de cuvinte*”, înălțată în amintita stare agonală dar și având semnificația argehiziană a jocului din *De-a v-ași ascuns...* Evocarea începe, firește, cu momentul mirific al copilăriei agreste, aflată sub ocrotirea inițiativă a unui bunic fabulos. Canonul clasic e părăsit însă de îndată, epicul e eludat, cronologia bulversată. Își face în schimb loc reflecția: *Înțelepții cred că poetul în exil/scrie mai mult cu sufletul /cum un templu, în vreme atee, în suflet se înalță*. Ea alternează cu mărturisiri, precum cea a fericirii pe care n-o poate da decât dramatismul stăruinței pe cuvânt cu apariția spre împlinire și sentimentul unicității, inerent creatorului: *An după an, am lucrat la catedra aceasta/an după an/ca și cum aș fi lucrat la o iubire: Cine/se încumetă să asculte, cine să pună la îndoială/fața sumbră și rece ca un șarpe, a orașului, cine să rămână în ambianța cuvintelor, sărutându-le mâna, buzele, sufletul, cine se mai îneca într-o stare sacră/ea și cum s-ar îneca într-o dragoste, într-un sine/de flăcări, cine, an de an, zi de zi? După cum, la o poetă de pe al cărei blazon nu putea lipsi semnul sincerității, își face loc și orgoliul atât de inerent poeticesc de a rămâne neînțeleasă: *Răstălmăcită sunt/după bunul plac al fiecăruia/răstignită într-o imaginație banală, ascunsă într-o ironie de duminică*. Frumos spus, în stare chiar de a descuraja detenta oricărui comentator. Cu toată inhibiția pe care însumi am simțit-o când mi-au ieșit în cale aceste versuri, sper că am reușit totuși să surprind măcar o parte din esența, prin excelență dramatică, a ipostazei poetice de azi a Paulinei Popa. *Între tăcere și tăcere* este, cred, cartea ei cea mai complexă, cu cele mai generoase deschideri înspre varii surse de meditație asupra existenței și creației. Ea se constituie într-un reper dincolo de care evoluția poetei se cuvine urmărită cu tot interesul.*

leo butnaru

De groază

A ieșit la capătul străzii și la capitolul universului. În față - nemărginita democrație europeană libertate cu hârzobul și viza Schengen franțuji radioși semicinici italieni gălăgioși nemți bățoși și spanioli bătuți la ultimul campionat de fotbal. Pe scurt lumc bună pe alocuri aleasă fără complexul mioritismului. Aici adică la capătul străzii și la capitolul universului el se gândește că n-ar fi deloc rău să facă ceva business. Zice: Pentru o plată nu prea mare pot striga de groază pentru oricine altul care se rușinează s-o facă sau pur și simplu nu are glasul prea puternic.

Ofițerul stării civile

Naiba știe de ce ofițerul stării civile - el cel care primește mirii legiferează căsătoriile binecuvântează creșterea demografică slăvește pacea - naiba știe de ce el ofițerul stării civile vine la starca civilă cu casca pe cap. Aceasta nu vă spune nimic domnilor nuntași?

Acces

În permanent acces spre ceva inaccesibil - Poezia ca un plin ce caută alt plin

în sine însăși
ca propria sa re-întâmplare
ca propria sa re-splendoare.

Poezie, poczie! strigai
pentru a face legătură între
haoticul miracol al prenașterii și
miracolul de apoi
al nopții nopților
al morții morților.

Poezie, poczie! strigai a doua oară
după care
Dumnezeu vorbi o singură dată
și eu de un milion de ori ascultai
de fiecare dată rămânând
în unicul spațiu al Adevărului
mereu în minc și totdeauna
deloc de priceput
poezie.

Amintire în mov

Îmi fu dat să o cunosc cam pe la vârsta
când
prinsei a pricepe că între
femeile iubărețe și culoarea mov
există oarecum o mondenă alianță
subtilă, discretă elegantă în măsura în
care
doamna în mov nu oferă motive pentru
bancuri. I-am
zis: „Săru’ mâna doamnă cu camelie
sau cu cățel
sau cu ce mai ești dumneata în romane
dar
obligatoriu aliată cu movul mai puțin
nuanțat decât
movul cardinalilor papali”.
„Ce mai faceți?” mă întrebă ea
surâzând
de parcă m-ar fi cunoscut încă din
copilăria sa când
eu de fapt nici nu existam...

Scrisoare închisă

În ușor îndușmănitele zile ale lui
noiembrie
iubito mă gândeam să-ți trimit
o scrisoare deschisă (ce clișeu!); să-ți
adrez
o scrisoare deschisă precum se face în
cazul
regilor președinților de state
fotbaliștilor altor
majestăți...

În realitate însă
am să-ți adrez o scrisoare închisă
pe care zic că e bine că nu o va

cunoaște nimeni altcineva
scrisoare închisă cu niște coordonate
lucide ale
nedivulgatului delir al tăcerii în care
avui a trage concluzia că
atunci când se gândește la dragoste
fiecare dintre noi confirmă o
mare singurătate.

Exod X999

Ca pe niște cunoștințe foarte
superficiale de ebraică
aș putea imita șuierul vântului prin
pustiul
exodului de patruzeci de ani. Și
rumoarea
des-păr-ți-rii apelor de ascemenea
ca niște foarte sumare cunoștințe
ebraică. Nimic
din imitația servilă în
onomatopieicile astea inițieri în ebraică
- doar
o (poate monotona) sobrietate a
verbelor care
mai sunt încă ascultătoare pentru un
decadent
deocamdată nedesăvârșit. Vântul - de-a
lungul
p u s t i u l u i. Vântul sfâșiat prin
mărăcini uscați - niște morți (și ei)
cântători
cu vocea supraviețuirii.

Un final aproape folcloric

Există un timp al conștiințelor
ca în picturile medievale
alegorice mistice și senzuale - îmi
șoptea
Sfântul Apostol care
doar în registrul de stare civilă este
contemporanul nostru el
supraviețuitorul încă din prim-timpul
mărului de rai care până la urmă
măr de iad se dovedi a fi. - Dar tu
ce crezi? - mă înșopti
Sfântul Apostol nume strălucitor
prin totala sa absență.
Eu îi răspunsei
cu una folclorică (referitoare sigur la
inevitabilul timp al conștiințelor):
Când va face plopul pere
și răchita micșunele
și va exista cafea
„Nova Basarabia” (saudită) - martor
fiindu-mi
Iaru și cu I. Mircea cu care
lăudam vinul zeiesc într-o tavernă din
portul Salonicului.

MICI CONSEMĂNĂRI DE OARECARE IMPORTANTĂ (III)

de ALEXANDRU GEORGE

În seria de articole precedente, purtând acest titlu, l-am avertizat pe cititor asupra conținutului lor: sunt mici probleme de oarecare importantă, asupra cărora eu nu mă pot rosti cu certitudine. Nu am fost martor ocular la cele întâmplate decât arareori și ofer, așadar, unele date din surse indirecte. Îmi păstrez, așadar, rezervele în continuare, sperând că atrag astfel atenția unor cercetători interesați de probleme, dar mai ales nădăjduind că demersul meu va fi bine înțeles.

... Mi s-a întâmplat astfel să aflu, de la un contemporan al evenimentului, că accidentul tragic în urma căruia a murit, în floarea vârstei, Alexandru Coșbuc, fiul poetului, a avut altă desfășurare și chiar cauze ușor diferite decât cele din versiunea oficială. Aceasta a acreditat varianta că fiul poetului, aflându-se într-un automobil, într-o excursie pe Valea Oltului, ar fi suferit un accident de circulație, destul de rar în acei ani ai începutului de secol, dar nu imposibil chiar în spațiul mioritic. Versiunea aceasta, pe care au colportat-o cei interesați, într-o vreme în care reporterii de la rubricile de știri senzaționale nu se puteau deplasa la fața locului, a fost optată pentru că e, într-un anumit fel, mai convenabilă decât cealaltă, mult mai crudă.

Anume, mașina în care se aflau tinerii amatori de promenadă ar fi accidentat un copil de țărăm aflat pe șosea la joacă, ori l-au speriat bine, făcându-l să țipe și să solicite ajutor. Țăranii din sat, care pe vremea aceea nu știau multe și desigur că priveau cu alți ochi monstruozițările civilizației mecanice, s-au năpustit cu parul la balaurul care scotea flăcări pe nări și i-au bătut bine pe ocupanții locurilor, în această împrejurare tânărul Coșbuc pierzându-și viața.

Ar fi fost o cruntă ironie a sorții ca poetul care trecea drept unul al țărănimii, care îndemnase la revolte justițiere, să aibă parte de o asemenea pedeapsă, cu totul neprevăzută de el în imaginația-i artistică (N-ar fi exclus ca Rebreanu să se fi inspirat din acest incident al lui Badea Gheorghe pentru a face punctul de pornire al unui episod sângeros dintre cele care provoacă izbucnirea răscoalei în romanul său cu acest nume).

O altă chestiune, la fel de ciudată și de ascunsă, se referă la Rebreanu însuși. După moartea sa (1944) și intrarea personalității și operei sale în eclipsă prin instaurarea comunismului (1948), familia sa, alarmată de amenințări, s-a gândit să-i pună la adăpost manuscrisele, cuprinzând însemnările intime și corespondența îndeoșbi, donându-le Academiei Române, cum era în tradiția acestei instituții, care-și sporea fondurile și prin dispariția câte inuia dintre aleșii ei nemuritori. Zis și făcut, numai că după scurt timp, chiar pe la începutul anilor '50, bezna risipindu-se și Rebreanu devenind unul dintre primii scriitori „recuperați” de noii stăpâni, familia, dar mai ales văduva a început să regrete donația făcută, mai ales cu privire la sectorul „intimităților” care informau despre cu totul altceva decât voia ea să lase impresia că ar fi fost lunga lor căsnicie. Pe scurt, luat înapoi unele caiete și documente, pe care pare că le-a aranjat ea așa cum a știut, fapt care și transpirat și este recunoscut de exegeții scriitorului.

Dar despre altceva, mai misterios și mai interesant, vreau să vorbesc; deși un amănunt curios de la un bătrân funcționar al Academiei care și-a vârat o vreme nasul și lentila în manuscrisele cuprinse în prețioasa donație. Acolo dat peste o mărturisire a lui Rebreanu cu privire la condițiile în care el reușise să fugă de sub poartă atunci când fusese prins de autoritățile ezaro-crăiești în Bucureștii căzuți sub ocupația mică încă de la sfârșitul anului 1916. A fost s pentru anchetă, căci era cetățean austro-gar, judecat în lipsă pentru dezertare (ca și șbuc sau Ioan Bănu, mai demult) încă de prin '09. Poliția militară își avea sediul în localul și școli primare și dezertorul a fost vârat într-

un birou și adus în fața unui ofițer rezervist care l-a supus cuvenitului interogatoriu. Nu se mai afla nimeni cu ei; santinela, proptită de ușă, păzea afară.

La un moment dat, văzând încotro se îndreaptă lucrurile, pe temeiul unor acuzații deosebit de grave, care puteau culmina cu pedeapsa capitală, Rebreanu a luat o hotărâre îndrăzneată: s-a sculat brusc de pe scăunelul din bucătărie pe care stătea în fața anchetatorului și l-a ridicat cu o mână precipitându-l în capul acestuia. Omul a căzut în sânge, după bănuielile scriitorului, mort. Imediat, Rebreanu, care văzuse că acea cameră are o ușiță, a ieșit pe aceasta, care dădea, spre norocul lui, pe un coridor și s-a

strecurat în curte, unde s-a prefăcut că e un simplu cetățean venit cu diverse treburi și cere informații (el vorbea limbile oficiale ale imperiului mai bine decât un ungur sau decât un neamț). După care, s-a topit în aglomerația străzilor bucureștene, izbutind mai apoi să treacă linia frontului pe la Galați, într-o împrejurare destul de aventuroasă.

Rezulta din acel text că scriitorul a fost urmărit de ideea că, pentru a se salva, a omorât un om și, de aceea, a făcut cercetări minuțioase pentru a se lămuri dacă victima sa și-a dat duhul din cauza acestei lovituri ori s-a ales numai cu capul spart. Cine va putea să răspundă? Dar mai ales cine ne-ar putea spune ce e adevăr în toată această poveste?!

Cândva se va încerca, desigur, o biografie amănunțită a lui Eugen Ionescu, scriitor care, în ipostaza sa franceză, și-a ascuns mult trecutul sau măcar și l-a simplificat la maximum, pentru motive care desigur că se explică. Viața lui, prezența până la treizeci de ani în capitala Țării Românești, studiile, formația sa intelectuală, ambianța literară a epocii, dar și scrierile sale care au fost făcute uitate erau totuși prea cunoscute de atâția contemporani ai scriitorului afirmat mai târziu. Astăzi lucrurile s-au schimbat, dar multe nedumeriri și adevăruri pe jumătate stăruie în legătură cu perioada sa „românească”. Căci acest scriitor francez cu numele cel mai caracteristic românesc din câte există, nu a plecat „înainte de război cu o bursă”, așa cum s-a spus, pentru a nu se mai întoarce pe plaiurile natale niciodată, evitând chiar să calce pe acolo, atunci când gloria i-ar fi oferit și îndreptățita imunitate. Bursa primită nu l-a făcut să se rupă de țara

natală; el se întorcea frecvent la București și martori demni de încredere îi identifică prezența pe toată durata războiului, deși nu lipsește confirmarea că în perioada „fascizării” țării, el și-a exprimat indignarea și deci dorința de a se expatria. Dar unde? căci în Franța era un regim fascist și mai patentat... În plus, scriitorul a devenit după un timp funcționar al legației noastre de la Vichy, unde s-a comportat cu un cetățean român credincios statului la care era lefegiu. Cum francezii de azi îi numesc „fasciști” pe toți cei care au colaborat cu regimul lui Petain, poziția autorului *Rinocerilor* a devenit destul de delicată.

În tot cazul, omul venea cu soția sa în fiecare an în concediu la București, unde a petrecut și vara lui 1944, aceea dramatică, a bombardamentelor asupra Capitalei, a actului de la 23 august și a intrării trupelor sovietice. De la acest punct încolo, scriitorul a făcut într-adevăr eforturi maxime de a pleca în Franța. Numai că ceea ce l-a atras acolo nu a fost, poate, ideea expatrierii, ci faptul că i se născuse singura lui fiică. De acolo a trimis el „acea corespondență de la Paris” care i-a atras condamnarea în lipsă la un an închisoare pentru ultragiul la adresa armatei. (De la H. Wald, vecin de bloc cu Eugen Ionescu, am aflat că în timpul bombardamentelor, ei s-au întâlnit în subsolul aceleiași clădiri de vis-à-vis de Facultatea de Drept, pe Bd. Elisabeta).

Încă mai sigură e prezența scriitorului în București în vara precedentă. În memorialistica sa, el pomenește fără simpatie de E. Lovinescu, pe care a început să-l frecventeze cu precocitate, dar cu care nu a avut raporturi cordiale. (Criticul l-a menționat în *Istoria literaturii sale*, în versiunea din 1937, pentru placheta de versuri și pentru Nu, dar însemnările sale intime sunt pline de reproșuri la adresa „obrazniciei” tânărului care-i intra în casă). Cu puțin înainte de a muri Lovinescu, atunci când semnele bolii îl indicau fatalul sfârșit, cei doi vecini s-au întâlnit probabil pentru ultima dată și Eugen Ionescu se miră dezaprobativ că un om aflat în starea aceasta nu a renunțat la vanitatea literară și îi expune satisfăcut și emfatic planurile sale de publicare.

Să menționăm însă faptul că, după debutul său precoce și scandalos, Eugen Ionescu nu a mai publicat nimic în românește, fapt curios care întărește presupunerea celor care-l considerau expatriat. El a trăit însă zece ani buni în adevărata sa patrie, destul de bine aranjat în anii grei pentru alții, ai războiului. După panica provocată de scurta perioadă legionară, el s-a împăcat aparent cu țara, rămânând aici, mai ales că, măcar din punct de vedere alimentar, la București era paradisul în comparație cu restricțiile și mizeriile din dulcea Franță. În răstimp, probabil pe la sfârșitul anilor '30, el și-a dat examenul de „capacitate”, cerut oricărui profesor care se voia definitiv și aspira la gradul de Colegul său de facultate și de leat, profesorul George Hanganu (ulterior la Universitatea din Cluj) mi-a povestit că amândoi au susținut examenul respectiv în sala bibliotecii Liceului Mihai Viteazu (unde aveam să dau și eu bacalaureatul) în fața lui... E. Lovinescu. Acesta l-a tratat cu bonomie pe candidatul care-l ridiculizase în Nu, dar i-a pus o întrebare-încuietoare, anume să-i vorbească despre elementele malarneene în poezia lui Victor Hugo. Eugen Ionescu s-a eschivat cu inteligență și „duchul” s-a transformat într-o discuție amicală, el primind în final nota maximă. O fi și această poveste adevărată?

IFOSE DE LUT

Cu nasul lipit de fereastră, Cornelia urmărea învălmășeala pufoasă de afară.

- Știați că ninge?

Zăpada începuse să se așeze din zori, dar Cornelia o descoperea de-abia acum, în prag de noapte. Lucrase toată ziua ca un cal. Îi căzuse în mână unul dintre acele articole de care, în nouă cazuri din zece, reporterii fug ca dracul de tămâie. De unsprezece ceasuri nu se mișcase de la birou.

- Și n-am mâncat nimic, își aminti ea. Nu vreți, bă, o tocană?

- Nu, o asigură Poenaru.

Poenaru rodea, conștiincios, un pix ieftin. Îl rodea cu răbdare, cu oarecare competență și cu o însuflețire destul de bine mascată. Mai avea puțin și-l da gata.

- Nici tu? fu consultat Sip.

- Nici!

- Bineee! Bine că știu...

Mihai încercă un gest de protest, dar nu reuși să-l ducă până la capăt. De la un timp totul i se părea absurd și fără sens. Nu-l mai ispătea nimic. Nici măcar tocanele, frumos mirositoare, ale domnișoarei Cornelia. Picase iarăși în bleagala lui mlăștinoasă, cu spaimele ei reci și umede ca niște lipitori.

- N-ai cumva un antinevralgic?

- N-am!

Muncit de gânduri care nu se lăsau fixate în tipare, măcinat de ambiții, care nu se împlineau, nu mai ieșea din el decât rar, foarte rar, și numai pentru câteva minute, ca să-și cumpere țigări sau să mângâie o femie.

- Hai, vino să vezi cum ninge! îl chemă Cornelia.

- Se vede și de aici.

Fulgii de nea se buluceau prosteste în fereastră. Veneau grămadă, năimiți de lumină...

- Nărozii!

G e a m u l -

capcană era ud de lacrimile lor. Mihai recăzu greu și gelatinos în scaun. Lumea asta din afara lui nu-i mai plăcea; brutalitatea ei îl lovea dureros în suflet, iar micile ei meschinării îl oboseau la fel de mult ca și marile ei ifose. Din „mlăștina” sa, Sip privi o vreme sictirit întrecăgă mascarădă.

- Tu ce faci? îl întrebă curioasă Cornelia. Serii sau dormi?

- Și una, și alta.

- Nu merge?

- Încă nu.

Gazetăria, era din ce în ce mai incredințat, fusese născocită în temnițele lugubre ale Inchiziției; vreunul dintre adjuncții Marelui Inchizitor, vizionar și subtil, văzuse în ea, încă de pe atunci, un mijloc de tortură mai ieftin și mai eficient decât rugul. Oricum, pe el îl chinuia. Îl scotea, vrând-nevrând, din visurile sale

mihai sipoș

cleioase, unde găsea căldură și lene, și îl silea să se alcătuiască potrivit unor legi care îi erau străine. Îl lega de viața care tropăia în jurul lui, și de care încerca să fugă, și îl obliga să se miște în niște scheme, după umila lui părere, rigide și seci.

Gazetăria, era din ce în ce mai incredințat, fusese născocită în temnițele lugubre ale Inchiziției; vreunul dintre adjuncții Marelui Inchizitor, vizionar și subtil, văzuse în ea, încă de pe atunci, un mijloc de tortură mai ieftin și mai eficient decât rugul.

- Toate articolele tale se nasc atât de greu?

- Toate. Îmi trebuie mult timp până mă adun.

- Tu în primul rând te aduni, deci?

- În primul rând. Apoi, și asta-i treaba cea mai istovitoare, mă trudesesc să-mi conving stiloul să fie serios.

Toate frumusețile și bucuriile adunate în el - și pe care se străduia să le înapoieze - erau, în ultimă instanță, ridiculizate de un stilou complet țenit.

- Între intențiile mele și coala de hârtie se află această unealtă care refuză să-mi răspundă la comenzi.

- Dacă așa zici că stă chestiunea, scrie numai foiletoanc.

- Nu poți scrie foiletoane în fiecare zi... Se fac greu și-s din ce în ce mai prost plătite. Pentru cel de ieri, de pildă, n-am primit decât o muștrare.

- O muștrare?

- Numai una. Ce-i drept, scrisă.

Scoase din sertar o hârtie cu antetul ziarului în stânga, sus. Avea pe ea o șampilă, un număr de ieșire și o semnătură încurcată ca un ghem de lână.

- „Pentru atitudine irreverențioasă - citi Sip - cu un cadru din conducerea redacției sunteți sancționat cu muștrare...”

- cu un cadru...”. reflectă Cornelia, atunci e grav!

- Povestea de ieri cu Ilarion? lăsa și Poenaru pixul din gură.

- Da.

Ilarion fusese numit redactor-șef adjunct cu vreo trei luni în urmă și de atunci nu mai era chip să înjuri cinstii pe cineva: foiletoancele picau ca muștele iar notele, în intenție critice, ajungeau în calandru dulci ca niște baclavale. De când tovarășul Ilarion, altfel de treabă și hărnicuț, venise la putere, Sip, care numai din chestii de-astea trăia, se lua cu mâinile de cap cam de trei ori pe săptămână.

Cu o zi în urmă, găsim că noul șef sărise cam cu prea multă dezinvoltură, peste cal, trimise la dracu toate sfaturile înțelepte, pe care destoinicul său spirit de conservare i le tot risipea prin urechi, și dădu buzna în secretariat.

- Tovarășul Ilarion este?

- Da, citește.

- Citește? Ce vorbești, domniță? Vrei să spui că tipul știe să citească.

Secretara lăcu ochii mari și, de mirare, scăpă un sughiț. Mihai îl prinse din zbor. Îl bătu prietenește pe spate, apoi, după ce scrisese pe el un număr, îl aruncă pe masă. Sughitul căzu în picioare lângă o scrumieră.

- Vezi cine te pomenește și spune-mi și mic când ies.

- Dar nu poți intra omule... Are de lucru.

- Nu stau mult. Intru, î bag în mă-sa și plec.

Ilarion îl primi rece ca o calotă glaciară. El personal, nu dădea de

bani pe Sip: un reporter care nu era în stare să scrie decât aiureli nu putea fi privit nici cu stimă, nici cu simpatie. În plus, acest domn Sip, cu stilul lui colțos și o lipsa lui de respect îl punca în conflict cu tot soiul de oameni... Și azi așa, mâine tot așa, până când, într-o bună zi, putea da cu unul mai cu moț, care să-i facă bucată. Mihai văzuse ei cazuri de-acestea...

- Vă salut! strigă Mihai, respectuos din ușă.

Marele șef nu catadixi să-i răspundă.

Cristian Liviu Burada

(Luceafarul, nr. 45/1998)

O aripă în plus

Eu vă tot spuneam
Că știu să scriu
De când aveam,
Sincer să fiu,
Patru ani și foloseam
Alfabetul chirilic.

Ulterior am devenit liric
Și, implicit, latin

Acum vă stau ca un spin
În talpă
Poemele mele
„O adiere-apus”

Și mă acuzați că am la harfă
O aripă tânără-n plus.

Lucian Perța

plângând. Eu luam peste picior un individ, nu o instituție!

Ilarion se făcu instantaneu roz-bombon, culoare care, lăsând la o parte prejudecățile, îl prindea foarte bine.

- Te rog să ieși afară. Ești un impertinent... urlă el.

- Nu impertinent, ci obraznic.

- E același lucru, răcni adjunctul uluit.

- Nu, răcni și Mihai. Nu, de vreme ce în ultimele articole mi-ați înlocuit de două ori „obraznic” cu „impertinent” și de trei ori „impertinent” cu „obraznic”.

- Te rog, încă o dată, să ieși afară!

- Ies, nu înainte însă de a vă informa că eu scriu pentru cititorii mei și nu mi se pare nici normal, nici cinstit și nici deștept să comunic cu ei prin dumneavoastră Howg!

Și ieși politicos, cu spatele încovoiat ca un curtean din timpul Renașterii. Un șef nu poate fi tratat ca un muritor de rând. Nu te poate nimeni opri să-l înjuri, dacă așa îți se năzare, dar după ce o faci ai datoria morală să-i spui „Vă salut!” și să părăsești biroul de-a-ndarâtelea, ușor aplecat în față. Sip lucrase, o vreme, în cadrul unui serviciu de protocol și știa la perfecție, paragraf cu paragraf, întregul cod al bunelor maniere.

Călare pe un creion roșu, galopa îndărjit printre manuscrisele aflate pe birou.

- Mă iertăți că insist...

Nimic. În plin avânt, creionul cel roșu se frânse în două. Ilarion îl schimbă repede cu unul albastru și-și continuă, cu aceeași îndârjire, degrișolada. În urma lui, prăpăd. Jos, pe podca, coșul de hârtii gemea de povară.

- Să vă mai aduc unul? Pe ăsta văd că l-ați dat gata.

- S-aduci, ce?

- Un coș.

- Un coș?

- Un coș de gunoi. ăsta nu mai rezistă mult. Ori îl propuneți pentru pensionare, ori îl trimiteți să se opereze de hernie. E pe drojdie.

Câteva clipe Ilarion își frecă încruntat feasta. Când termină încercă un contraatac.

- Spune-mi, băiete, întrebă el sever. Ce ce intri la mine fără să bați la ușă?

- Nu mi-a dat prin cap, răspunse reporterul roșind, dar dacă țineți la treaba asta am să bat când ies.

- ???

- De altfel, se grăbi el să-și prăfuiască obrăznicia cu puțin zahăr pudră, ușa dumneavoastră e capitonată și, oricât aș fi bătut, tot n-ați fi auzit.

- Să-i fi cerut secretarei să te anunțe...

- Trebuia, știu, dar n-a fost posibil. Secretara dumneavoastră sughița.

Ilarion căscă ochii mari - precum secretara dumnealui - și deschise gura după aer. „Dacă și pe-ăsta îl apucă sughițul, sunt în pom...”, se alarmă reporterul, sărind grăbit spre o carafă plină ce moțăia pe o măsă încărcată de scoturi. „Mare noroc am, domnule!” Umplu repede un pahar și îl puse pe birou.

- Beți puțină apă, țineți-vă de nas și numărați până la treizeci.

Redactorul-șef adjunct tresări și își privi subalternul cu mirarea oamenilor care cad din pat. Sip întrecea orice măsură.

- Ascultă, prietene, glăsui el obosit, nu vrei să termini cu prostiile? Spune-mi de ce ai venit și întinde-o!

Oboseala era studiată și făcea parte din joc. Însemna: Atenție! Sunt la capătul răbdării...! Era de fapt un avertisment.

- Hai, spune-mi, repetă el blând.

Spune-mi, nu te jena.

- Fie! acceptă Mihai, punându-i sub nas ultimul său articol.

Articolul de-abia se mai ținea în fund. Fusese pieptănat zdravăn și măcelărit cumplit; nu mai avea nici sare, nici piper, nici mătreală... Și ca bătaia de joc să fie fără cusur, de coadă i se atârname și o Irază-lipitură, justă și mobilizatoare, care cădea exact ca nuca-n perete.

- Vreți să-mi spuneți și mie ce-i cu varza asta? Vreți să-mi spuneți cu ce drept îmi tot umblați prin texte?

Ultima întrebare era caraghioasă și probabil la fel de veche ca și manuscrisele de la Marea Moartă, dar avea avantajul că, pusă cu aplomb, îi lăsa uncori pe șefi cu gura căscată.

- Am impresia că țineți morțiș să fiu luat drept idiot. De ce adăugați aici, în final, că întreprinderea și-a făcut planul?

Că, la o adică, acest articol - care-l adusesse aici, în biroul redactorului-șef adjunct și care, de fapt, nici articol nu era, ci o biată notiță - începuse, cu destule menajamente, dealtfel, un ospătar pus pe căpătuială. Atât și nimic mai mult.

- Spuneți-mi și mie, ca să nu mor prost, de ce ați făcut-o?

Drept răspuns, tovarășul Ilarion lăsă indignat un pumn pe birou. Cu un individ ca Sip, imprevizibil și în scris și în comportament, nu o puteai scoate la capăt decât urlând.

- Ajunge!

El nu fusese pus acolo de florile mărilor, cum probabil se zvonea prin redacție. Menirea lui era să apere interesele ziarului și, în numele acestor interese - toate majore, desigur -, făcuse ceea ce făcuse. Și nu era obligat să dea socoteală nimănui... Dar dacă domnul Sip insistă, să afle atunci că el, conducătorul secund al acestei gazete onorabile, găsise nota cam alandala și, după opiniunea sa, cam generatoare de confuzii. Și, drept urmare, ca nu cumva povestea să capete forță de generalizare, simțise nevoia politică să adauge la sfârșit, ca să se știe, că totuși (deci în ciuda faptului că...), rețeaua comercială a Capitalei își îndeplinise planul de producție globală cu șapte zile mai devreme.

- Asta era, deci?

- Asta!

Câteva clipe, Mihai rămase fără replică. Apoi, revenindu-și, își trase un dos de palmă peste ureche implorând

- paralel - zeci să-l facă floare de tei, să stea, cât e ziua de lungă, agățat de-o creangă, cât mai departe de literații ăștia-politici, care-i umblau cu cizmele prin gânduri.

- Păi, ce-are, domnule, troleibuzul 90 cu coada vacii? întrebă el aproape

NIMFA CUGETĂ...

de MARIN MINCU

Când, cu câțiva ani în urmă, am auzit-o citind pe Aura Christi la un cenaclu al scriitorilor din Basarabia, Chișinău, am fost surprins de naturalețea și originalitatea netrucate ale discursului tinerei debutante; nu se mai simțea acea **timiditate expresivă**, tipică poezilor de dincolo de Prut, ci dimpotrivă, mușcătura carnasieră a verbului și a ideii îmi semnalau un antrenament poetic bine întreținut cu lecturi cât mai temerare, de la Nietzsche la Nichita Stănescu. Am putut constata că textura poetică se emancipase definitiv de cele trei complexe ce erodau în general discursul poezilor basarabeni: 1) al limbii necvolvuate ca instrument poetic; 2) al culturii poetice nerumegate și neaduse la zi și 3) al „scriiturii feminine” ca remanență a unei mentalități tradiționale. În acest sens, nu pare a fi o simplă întâmplare faptul că Gheorghe Grigurcu, în prefața la volumul *Nu mă ating* (1997), o disociază apăsător pe tânără poetă basarabeană de tânără Maria Banuș din *Tara fetelor*: „Abandonului în senzorialitatea pură, în erotica epidermică, îi răspunde o ambiție a conștientizării(...)

Parcă impregnată de rezultatele emancipării feministe, de chemările nivelatoare ale unisexului, **nimfa cugetă**, își pune întrebări, se deschide nu doar «**începutului**» mirabil, ci și unei ere târzii, speculative și dubitative”. Tocmai această pulsivitate „speculativă” și „dubitativă”, rebelă față de prelungita tradiție a feminității, este elementul nou ce indică sincronizarea poeziei din Basarabia cu aceea a textualiștilor. Chestiunea poeziei **feminine** nu mai este pertinentă însă, azi, decât ca individualizare a unui anumit tip de discurs și nu ca o marcă unificatoare („poezie epidermică”). Dacă tot am redeschis această discuție „nocivă”, este ilustrativ că în postfața la același volum al Aurei Christi, Octavian Soviany vorbește de un posibil model tutelar al poeziei nouăzeciste, scrise de autoare (de ce nu și de autori?), și anume de modelul Angela Marinescu, această mare poetă care scrie cu fibra cea mai „bărbătească” un discurs de „fier” și „var” ce nu mai admite dichotomii superficiale.

Se poate observa cum, de la primul volum la ultimul, Aura Christi încearcă să-

și amendeze și să-și reducă doza excesivă de narcisism egolatru; subiectul poetic trăiește febra cunoașterii, și auto-cunoașterii, ca aspirație angoasantă a feminității către starea androgenică a „Ființei fără sex” („absurda dorință de a cunoaște./de a gusta, de a rumega îndelung imaginca/Ființei fără sex - ca un pui de înger/ghemuit pe cruce în așteptarea Clipci - /omniprezente, schimbătoare./care mă privește de pretutindeni/cu blândă asprime./din găvanele fluctuante ale neantului/înaintând cu prudentă spre mine./având grijă să nu se apropie prea tare/dintr-un tic ancestral, se pare”). Deși se trag defensiv „obloancle realității” pentru a se proba mai adânc experiențele alchimice expuse în tratatele de „demonologie” și chiar dacă, cuminti, „demonii s-au retras sub masa de scris, mici cât gămălia chibrit”, totuși **tensiunea interogativă** se amplifică până la atingerea paroxismului, stare de alarmă ce naște senzația de „frig” interior („E atât de frig, încât îmi scot pielea metodic, încetisor./și mi-o pun ca pe o cămașă de forță pe vechile răni”). Operație disperată de ecorșare sadică, iată încă unul din **avatarele** subiectului nouăzecist în căutarea autenticității; un sentiment multidimensional al apocalipsei (interne și externe) întreține această stare de febră întesită ce face din poezi niște somnambuli pășind siderați printre noi fără să-i luăm în seamă.

la un centenar

Nu voi scrie despre partea literară a scriitorului I. Peltz. Asta e de datoria criticilor literari să o facă și sper că o vor face.

Dacă am simțit nevoia să aștern pe hârtie câteva rânduri, acestea sunt despre omul I. Peltz.

Era de o bunătată și de o generozitate rar întâlnite. Îl caracteriza o înțelegere față de durerile semenilor și totodată dorința fierbinte de a-i ajuta material - cât putea și sufletește - cât cuprindea. La poarta din str. Traian nr. 21 (unde a locuit) bătea tot omul cu probleme: de la scrisul unei petiții, la punerea unei vorbe bune la mai marii zilei (la cei pe care, ca ziarist, chiar fost coleg de redacție, îi cunoștea), sau pentru un loc la masa cu bucate a familiei.

Viața nu l-a răsfățat. Născut într-o familie de oameni modești, cunoaște lipsurile de mic. Tata s-a născut copil bătrân și a murit bătrân copil. Când îi moare mama, pe care o adora, părăsește casa și începe zbaterea pentru viețuire (oare merită, mă întreb eu, care, din foarte multe puncte de vedere, îi urmează soarta, oare merită să traversezi viața dacă Cel de Sus ți-a pus mai mult suflet decât e

necesar?).

Se însoară tânăr, are două fete, mai târziu apare și unicul nepot, copilul sorci mele. A trecut o perioadă neagră, ca scriitor interzis. Trebuia să întrețină o soție și doi copii. Urmează scoaterea din casă. În 1950 este închis, după un an și jumătate, în care nu am știut nimic de el, și se însenează un proces și e condamnat sub acuzația de „crimă de război, crimă contra umanității”. Totul a venit de la ura literară a unor colegi, care nu au suportat popularitatea tatei. Tata era iubit de mulți, dar a fost suficient să fie urât de unii care, la acea dată, aveau și puterea. Milă față de un om nevinovat - de ce? Dacă a scăpat cu o condamnare de 3 ani, dacă, după doi ani și șapte luni, a fost eliberat, toate acestea se datorează declarațiilor pe care le-am strâns de la Gala Galaction, Camil Petrescu, Geo Bogza și mulți alți oameni de litere dar mai ales de suflet. Lor li s-au adăugat mărturiile numeroșilor vecini.

BĂTRÂN COPIL

de TIA PELTZ

La eliberare, a ieșit o epavă. Tata era un om fricos, nu era un luptător. Una e să lupți pentru o idee și să suporti, și alta e ca, fiind un om pașnic, de condei, să te trezești acuzat, hătut, înjosit, pentru ce n-ai făcut. A cunoscut închisorile Văcărești, Jilava, Poarta Albă... Cât de mult dor amintirile...

Credeam că ar fi meritat să fie, măcar post mortem, academician.

Doream ca măcar o stradă din cartierele lui să-i poarte numele.

Tot ce am obținut - și mulțumesc celor ce au făcut-o - a fost o placă memorială în Hanul cu Tei (în anul 1998). Nu e ce îmi doream, dar puțini obțin ceea ce merită.

HANUL CU TEI. Acest centru comercial al Bucureștiului interbelic a fost immortalizat în literatura română de scriitorul I. Peltz (1899-1980), autor numeroase alte romane despre București și oamenii săi.

Autorul are opt cărți în Franța și una în Germania. E tradus, dar nu suficient «adus» în țara de origine. Acum un sfert de veac, Bruce Morissette, în cursul său, îl preda studenților americani. Școala românească îl predă uitării, probabil ca pedeapsă că nu s-a predat el însuși autorităților comuniste. Nu s-a făcut destul pentru D. Țepeneag. Din păcate, el rămâne doar virtual un purtător al adevărului în istorie. Regia turmentată a tradiției nu-i dă rolul pe care ar putea să-l joace în mod real. Acesta e lăsat unor interlocutori, tot ca pe rele vremuri. Și totuși, scriitorul a făcut, de decenii, servicii culturii românești. Cioran a calificat-o minoră, dar pare mai bine văzut. Asta pentru că li s-a sustras culturalilor dâmbovițeni, dându-le apă la moară..

Ce a constatat, după mulți ani de exil și la peste nouă de libertate-n țară: cultura română, încă-n recluziune, se autosubminează.

de neînțeles ce se întâmplă, de aceea scrie această *Călătorie neizbutită* (C. R., 1998), ca o explicație și o mărturisire. La noi, cultura a ales o deschidere care se închide. Autorul face un studiu de caz, alegând un motiv suficient, nu un simplu pretext, de polemică. În primăvara anului 1996, în redacția revistei «Apostrof», află de la I. Pop că S. Fauchereau ceruse drepturile (deținute de Ed. Humanitas), pentru editarea lui Blaga, de la M. Tomuș, pe atunci funcționar la Ministerul Culturii. Părintele singurului curent literar din Estul comunist (onirismul estetic), știut om al faptelor, își exprimă reprobarea într-un interviu din ziarul «Actualitatea». Nu-i e greu să obțină 20 de semnături de prestigiu pe un *Apel către Liiceanu*, titlu pastişând insinuant *Apelul către lichele* al acestuia. Apare la TVR, în emisiunea lui C. Țirlea, știind că poartă adevărul. După

isiune recunoaște că se purtase cu «violenta prostescă», el, apărătorul valorilor, de care capitalismului, clientelar cu cultura, nici că-i pasă. C. Stănescu, la fosta «Scântea», transformată-n «Adevărul» (numit de Groșan «pu de dinozaur»), aliatul conjunctural al autorului *Apelului către lichele*, vede numai invidia față de filosoful editor de succes. În suplimentul literar al «Adevărului» apare un violent articol al lui C. T. Popescu, obedient aproapelui său cel puternic. Cel plecat se vede adus pe lima politrucilor stalinisti. Înțelege că Securitatea egalizase disidența și rezistența intelectuală cu practicile staliniste. Coșmatarii *Apelului către Liiceanu* tac, «rezistă». Așa descoperă el că-n România nu există polemică de principii sau idei, ci atac la persoană. Mai rău ca pe vremea regimului comunist, când existaseră și angajamente, mai mult sau mai puțin asumate sincer și liber, de principii. M. Iorgulescu («un vechi mercenar») nunță în același ziar, după ce citise la Europa liberă, *Un deves penibil*. Foștii rezistenți au avut intimidată. G. Dimisianu («un polemist edutabil») e imparțial: îl susține pe Liiceanu la conducerea TVR, dar dezaprobă monopolul us pe clasici. Apropiatii lui Țepeneag îl umesc «victimă a subiectivității». Breban îi umite o scrisoare considerându-l un «orgolios picios». Liiceanu publică *Răspuns la un apel*. E martor la indignarea lui I. Buduca, dar aplicării Z. Ornea și C. Olăreanu își retrag

CARTEA CARE NE PRIVEȘTE

de MARIAN VICTOR BUCIU

semnătura. Buduca publică în «Azi» *Ciudățeniile unei pseudopolemici*: Liiceanu știuse de «apclul» lui Fauchereau, transmis prin Ministerul Afacerilor Străine francez Ambasadei de la București, unde editorul-filosof era un familiar. I. Groșan publică articolul lui Țepeneag *Un filozof perfect*

adaptat la economia de piață, apărut cu titlul *Dumitru Țepeneag contractată*, în care se recunoaște invectivarea mutuală, dar se deconspiră tropismele pecuniare ale filosofului-editor (5000 dolari în 1992) pentru a fi publicat. El uita astfel de polemicile lui Țepeneag din articole («ștroane»), cu Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, după ce-i tipărise în România masiv (în schimbul creditării etice a filosofului-editor?), ceea ce-n exil nu li se-ntâmplase. Ziarul «România liberă» refuză articolul *Negustorul și slugile sale*, apărut în «Literatură». Fiecare susține că spune adevărul, totuși «Adevărul nu interesează pe nimeni...» Acuză propria amărăciune. Dreptatea i se pare măsurată cu cobilița, reala emblemă a editorului monopolist al clasicilor. Un aliat perseverent, C. Țirlea, găsește cu greu un loc în presă unde să acuze parțialitatea câtorva ziare de tiraj. A renăscut cenzura. Invitată în emisiunea lui I. Sava, M. Lovinescu cenzurează moderatorul, când i se cere permisiunea să citească o scurtă scrisoare a lui Țepeneag. Scriitorul dezvăluie, acuză, demitelizează: cenzura și autocenzura funcționau și la Europa Liberă. O lovitură epistolară, primește de la prietenul Sorin Mărculescu, devenit un imprevizibil Savonarola «Puiu» acuză la «Sorin» oportunistul față de ipocritul («Liiceanu minte») temut și apărut. Prieten e cel puternic, cu editura cadou de la ministrul Pleșu, ceea ce lui Țepeneag nu i se îngăduie... Nu înțelege cum a putut să-și piardă creditul ca-n 1978 în exil. Un *Disident tardiv*, abil și ascuns, câștigă în fața unui vechi opozant care a riscat cu adevărat în istorie. Își răspunde că

există-n România din partea celor care au rezistat prin tăcere *oroarea de cel absent*. Mai mult: înțelegerea *turnătorului spovedit* (Al. Paleologu). Prin urmare, cum să-și explice ce se-ntâmplă examinând un caz în care a fost protagonist și observator? Omogenizarea dorită de Ceaușescu s-a împlinit, iar ea e tot ce poate fi mai opus opțiunii pentru diferență. Drama celui care are *cultul pentru diferență* e că ceilalți trebuie să i-o recunoască. Acest imperativ al datoriei lipsește sau e folosit aleatoriu. Salvarea (rezistența?) scriitorului rămâne în operă. Prezența operei impune sacrificiul absenței omului.

Am descărnat în acest rezumat o carte pusă, tacit, la index. Despre ceea ce trebuie vorbit, tăcem? Adevărul e la noi ascuns ca un viciu. Probabil că este o carte gustată în secret. Pentru că e scrisă cu umor irezistibil, ironie și autoironie blând-aseușită, sarcasm neiertător uneori (față de persoane sau *neamul de pinguini...*); mobilitate, adâncime și coerență analitică; larghețe comprehensivă fără a ajunge la relativismul debusolat răspândit pe la noi. Autorul e mai degrabă atras decât respins de spectacolul post-totalitar, prin care istoria imită tragicomicul literaturii («Mă gândesc la toate astea cu amărăciune, dar mă mir din cale-afară...»); din perspectiva unui spirit estetic înglobând eticul, cu (con)știința *rolului și a jocului*; cu spiritul lui Caragiale (*patosul Din primăvară până-n toamnă...*, dar mai ales comicul intertextual: «Cum să mă pun în polemică cu un terchea-berchea?») trecut prin Kafka. *Călătorie neizbutită* nu este deloc o scriere ocazională, ci o condensată nonficțiune sau o ficțiune *vérité*, cu mijloacele diverse și seducătoare cucerite într-o operă exemplară, de la edificarea fabulei până la intertextualitate, o excelentă, literar, «secționare» a acestui timp al *comunismului rezidual*; o carte lucidă și carnavalescă, irezistibil delicioasă, o mică odisee eroi-comic-parodică (cu ținta în realitate). Autorul mărturisește că n-a dorit să scrie o carte de măruntă gălceavă pentru a-și striga-n văzul lumii amărăciunea. Poate cel mai important dintre rolurile sale aici este acela de inițiat într-o lume care își reîncepe regenerarea prin recunoașterea unei boli de o gravitate până acum necunoscută. *Călătorie neizbutită*, trebuie să mai adaug, este o carte care *ne privește*. Pentru că *neizbutirea călătoriei* are drept cauză *eșecul rămănerii*. Se află aici o mărturie esențială, ignorată pentru că se face înaintea unui proces care se amână, inclusiv prin simulare. Atunci, poate nu prea târziu, cartea aceasta de mică întindere va umple, alături de nu multe altele, un gol primejdios de extins. Miza jocului este aici chiar adevărul, mai creditabil decât în puzderie de scrieri care au subjugat ipocrizia patetică a unui cititor nepregătit cu adevărat să-și vadă fața neschimbată.

SLAVICI ȘI ARTA AUTODISTRUGERII LA ROMÂNI. CAZUL MARA

de CORNEL UNGUREANU

1. Recapitulări

E incorect să scriem că Mara a fost nedreptățită, ignorată, trecută cu vederea de o critică inaptă să sesizeze modernitatea cărții; forța personajelor; caracterul lor exemplar. Despre Mara s-a scris mereu cu admirație, și nu de exegeți de mâna a doua. De la Iorga la George Munteanu și de la G. Călinescu la Magdalena Popescu comentatorii s-au întrecut în laude: în binemeritate elogii. Nici ultimul val al comentatorilor nu s-a lăsat mai jos: de la Vasile Popovici la Elisabeta Lăsconi tinerii s-au întrecut în a reclama „reabilitarea” romanului ca operă cu adevărat inaugurală a culturii române.

Mara apare în Vatra în foileton. Revista trebuie să fie - și este - rezultatul unei alianțe. Slavici, alături de Caragiale și de Coșbuc vor să scoată o revistă care să se adreseze iubitorului de informație culturală: insului care vrea să se aduce. Nu suntem încă în vremea Sămănătorului, dar suntem pe-aproape.

2. Sindromul vienez. Oglindile

Lumea lui Slavici trebuie să fie exemplară. În fiecare capitol apar propoziții care evocă lumea: iată, aceasta este lumea, aceștia sunt oamenii. Ca întotdeauna, există un aforism lămuritor: așa au fost dintotdeauna oamenii. Condiția umană e tema, starca de fericire sau de nefericire obiectul analizei. Cum dintotdeauna Slavici a urmărit existența celei familiale și aici se va opri asupra „famiilor”: a Marci și a măcelarului Hubăr. Hubăr, măcelarul venit la Lipova de la Viena, îmbogățit în timpul revoluției din 1848, are, în timpul „romanului”, patruzeci și șase de ani:

„Deși împlinesc patruzeci și șase de ani și era om cu multă chibzuință, Hubăr nu părea deloc a om care poate să-i fie tată lui Națl. Lasă că era om hălan, cam slab și cu obraji roșii, după înfățișare prea tânăr, dar era în tot felul lui de a fi ceva ușuratec, aproape ștrengăresc. Gura îi era croită pe răs, ochii îi jucau mereu în cap și lucruri pentru alții mari îi păreau adeseori nimicuri. Deși ținea mult să aibă prietenie cu popa, cu beamterii și cu ofițerii, se pomenea adeseori la chefuri și cu oameni mai fără trecere, până chiar și cu calfele lui, un lucru pe care fecioru-său n-ar fi fost în stare să-l facă. Și mai ales asta l-a făcut să nu aibă trai bun cu nevastă-sa, care era femeie așezată, cam iafnoasă și neîngăduitoare”.

Ar mai exista o componentă „artistică”:

„Nu-i vorbă, certuri nu prea erau între dânsii, fiindcă el râdea și făcea glume când ea îl muștra”.

Hubăr are patruzeci și șase de ani, tot atâtia câți are Slavici când începe să scrie Mara. Ar putea să fie chiar o ipostază a

naratorului, una dintre formele sale de... afirmare. Hubăr e un om care nu-și iubește meseria. A plecat din Capitală într-un loc în care șansa sa arată altfel. Într-un loc în care poate să petreacă, să-și trăiască petrecerea, sărbătorească. Dar mai e ceva: nu numai sărbătoarea poate fi trăită aici, nu numai bucuria de a petrece, ci și fascinația subteranei.

Plecat din Viena, Hubăr abandonează un centru, un loc privilegiat, încalcă regula, ofensează Tradiția. Va încălca, în continuare, regula. Va încălca regulile clasei sale: va cădea în trup.

S-a scris foarte mult despre adulterul nefericit al lui Hubăr. Toți exegeții, de la George Munteanu la Vasile Popovici, au evocat rolul lui Bandi în noua distribuție a rolurilor. Mai puțin a fost evocat rolul Reghinei. Reghina nu-i bolnavă (sau nebună), așa cum scriu unii dintre comentatori, decât după nefericita (nepermisa) relație. Ea încalcă un tabu, și încălcarea lasă urme: femeia se îmbolnăvește, trupul recepționează dureros șocul erorii.

Așadar, Hubăr trăiește fascinația lumii de jos, a subteranei, încalcă normele. E o ființă coborâtore. E măcelar: profesiunea este onorabilă, și poate fi împlinită în cinste și onoare. Dar ceva se termină, și ceea ce suportă el e același sentiment pe care îl suportă și ultimul Trotta. E un final, o lentă destrămare a lumii care se resimte și în familia, în viața, în lumea lui.

Deși feciorul pare din altă spîță, deși pare a semăna mamei, este atras de disputele intelectuale. Sau, cum spune Burdea, prieten de la Viena:

„E un nebun, domnișoară... Nenorocirea lui e că părinții nu l-au lăsat la școală. Nu e făcut el pentru măcelărie, și în loc de a-și căuta meseria, se reazemă pe averea părinților săi și-și petrece viața citind fel de fel de cărți, care-l ameteșc”.

Întors de la Viena, Națl își petrece viața, spune Persida, „prin birturi”.

„ - Minunat! Strigă Burdea rîzînd din toată inima cu glasul lui subțire. Ai dreptate!... Așa ne petreceam noi viața: ziua dormeam îmbrăcați, adecă nedezbărați, cum zici dta, iar nopțile ne plimbam, adică ori stăteam prin cafenele, dacă timpul era urât. Dar nici că se poate altfel, urmă el așezat. Ziua e urâtă, zgomotoasă, plină de întâmplări care ne abat de la noi înșine: în amurgul serii începe viața să aibă farmec”.

Viena îl schimbă pe Națl: îl deturneză. Nu-i exclus ca regimul nocturn să fie adevăratul regim de existență al lui Națl.

Poate să surprindă similitudinile dintre istoria vieneză a lui Națl, tânărul călător plecată

prin lume să se împlinescă (să împlinescă o datorie față de breaslă) și Slavici. În Fața omenească Scrisori adresate unui om tânăr. Slavici recapitulează perioada vieneză, distribuind câteva accente demne de luat în seamă:

„Neastâmpărul meu încetul cu încetul s-a încheșat încetul cu încetul într-un fel de idee fixă.

Un alt amic al meu, unul dintre cei mai simpatici oameni, Hosanu... îmi vorbea adeseori despre științele medicale, despre oase și mușchi, despre vine și arterii, despre nervi și despre creieri, despre funcționarea organelor și despre constatările făcute de profesorul Rokitsansky în ceea ce privește lucrarea organelor îmbolnăvite”.

3. Medicii și lecțiile lor. Trupul și sufletul.

Rokitsansky și Hirtl, pe care îi citează Slavici fie în Fața omenească, fie în Lumea prin care am trecut, nu erau niște personalități de mâna a doua. William M. Johnston în mult citata sa *The Austrian Mind. An Intellectual and Social History, 1848-1938* le consacră un subcapitol important: *Nihilismul terapeutic la Facultatea de Medicină din Viena*. „De-a lungul acestei cărți am menționat - scrie autorul la începutul acestei secțiuni - nihilismul terapeutic ca o caracteristică a vieții vieneze. Otto Weininger, Richard Wahle, Karl Kraus și Ludwig Wittgenstein au încarnat convingerea că maladiile societății și ale limbii sunt rebele la orice terapie. „Joseph Hirtl și Carl von Rokitsansky, sunt campionii terapiei de așteptare. Sunt anomiști eminenti. Sau cum spune același autor:

„Indiferența lui Rokitsansky față de terapie nu era decât consecința teoriei naturii umane pe care el a expus-o în *Die Solidarität alles Thierlebens* (Viena, 1869). La toate nivelurile existenței, pretindea Rokitsansky, protoplasma e avidă, obligând fiecare organism să fie agresiv ca să-șiucidă rivalii (...).” Slavici vine la Viena în momentul în care cartea lui Rokitsansky, *Solidaritatea tuturor vietăților* începe să aibă succes. Yoga profesorilor săi de anatomie consfințește victoria pozitivismului într-o medicină în care accentul va cădea asupra „nihilismului terapeutic”.

Nu ne-am îndepărtat foarte mult de ce doi vienezi, Națl și tatăl său.

Am văzut că Slavici începe să scrie Mara când împlinesc 46 de ani, vârsta pe care o avea Hubăr. Se putea oglinzi în Hubăr măcelarul ispitit să privească în jos și să cedeze ispitei.

Iar drumurile fiului său prin Viena n-exclud, ba dimpotrivă, experiența vieneză a lui Slavici. În excepționalul portret pe care Magdalena Popescu îl face tânărului Slavici autoarea se oprește asupra bolii tânărului amenințat cu amputarea piciorului. Scrisori pe care tânărul Slavici le expediază su nepoliticos de amănunțite, dacă e să luăm în considerație personalitățile cărora se adresează serie experta.

Pentru Slavici amputarea piciorului, car-

hoala pe care o traversează au, totuși, o relație specială cu lumea. Ceea ce i se întâmplă lui ține de natura ființei. Aceasta e condiția umană, acestea sunt impasurile pe care el trebuie să le traverseze.

Trebuie este un verb fundamental pentru opera lui Slavici.

Dar amputarea piciorului nu face parte dintr-un moment jenant. Omul trebuie să se supună statutului său. El este făcut din oase, carne și sânge, ca toate ființele. El exprimă un lanț al ființării.

4. Per speculum in aenigmate.

„Kant zice (scrie în *Fapta omenească* Slavici) cu cu aproape două mii de ani mai înainte apostolul Pavel... într-una din epistolele către Corintieni, a zis prin cuvintele: «Nunc videmus per speculum in aenigmate, tunc autem videbimus sicut est».

Partea a doua nu mi-o mai aduc aminte; ea are înțelesul că acum cunoaștem lucrurile așa cum pe noi înșine ne cunoaștem.

Deci, lumea aceasta, tot ceea ce învățații numesc «realitate» și «adevăr» este, precum bine zice românul, numai în aieva, o oglindă a lucrurilor tănuite, enigma privită din oglinda care suntem noi înșine...».

Națl se întoarce „din lumea largă” și trebuie să treacă „proba”, să dea lovitura de măiestru. Națl ar trebui să fie maistru măcelar, așa cum Trică ar trebui să devină maistru cojocar. Sunt lucruri care trebuie să se împlinescă pentru ca lumea să „rămână așa cum este”. Ar fi riscant să insistăm asupra profesiei „moștenite din tată în fiu” a bărbajilor din familia Hubăr. Slavici vrea să fie documentarist, vrea să facă puțină etnopsihologie și face. Dar dincolo de acestea se mai întâmplă ceva.

În opera lui Slavici există un șir de imale care „îl ajută” pe om. Domesticitatea lor evocă o civilizație. Animalele sunt umanizate. Cai, câini, oi evocă o relație bine stabilizată: o relație de esență.

*

„După rânduiala breslelor, calfa de măcelar care avea să treacă în rândul măiestrilor trebuia să facă în fața starostelui și a oamenilor de încredere a breslei tăietura de măiestru”.

Trebuie să înjunghie cu artă animalul, să-l jupoaie; urmează „prețuirea și măcelărirea”.

„Hubăroaie numai la asta se gândea, Hubăr pusese ochii pe un juncan pe care-l ținea la îngrășare, iar Națl făcea mereu înjunghieri și cântări de probă. Atâta timp se plânsese că părinții l-au făcut măcelar, iar acum se simțea oarecum mândru că n-a mai văzut încă Lipova măcelar care junghie, taie și cântărește ea dânsul”.

Momentul ar trebui să fie sărbătoresc pentru Lipova, pentru familie, pentru Națl. Lovitura de măiestru era o probă a virilității, o intrare în maturitate, o confirmare a valorii. Tezeu înfrângea

minotaurul, omul răpunea fiara.

Dar ce oglindește această victorie? Există, în opera lui Slavici, un șir de înjunghieri:

„Când ușa căzu sfărâmată din fâșâni și Rauț se ivi cu Lică în ea, Ana era întinsă la pământ și cu pieptul plin de sânge cald, iar Ghiță o ținea sub genunchi și apăsa cuțitul mai adânc spre inima ei”.

Și, mai departe:

„Când Lică se aplecă asupra ei, ea țipă dezmiertată, îi mușcă mâna și își înfipse ghearele în obrajii lui, apoi căzu moartă...”

Și finalul din *Mara* are loc sub semnul metamorfozei - omul mușcă:

„Bandi îl lovi cu pumnul în piept, apoi cuprins de un fel de turbare se năpusti asupra lui și îl mușcă de gât...”

Tânăra critică de la Vasile Popovici la Elisabeta Lăsconi a văzut în Bandi un dublu - o realitate secretă a lui Națl. Bandi ar dezvălui intimitatea lui Națl. El ar exprima mai bine ființa nocturnă a lui Hubăr, dar și a lui Hubărmașl.

Națl își lovește tatăl, Bandi îl ucide. Desfășurarea de energie pune în valoare abandonul tatălui, epuizarea forțelor, degenerarea. Nu rațiunea diurnă stăpânește lumea, ci dezordinea nocturnă.

5. Persida sau universul femininului.

Dacă Familia Hubăr evocă dezagregarea vechii ordini, Familia Marei evocă nașterea altei lumi. O lume mai bună? E greu de spus. Deocamdată, să deplasăm atenția de la femcia exemplară, Mara, către cei doi copii. Primul moment important în care cei doi își fac apariția e cel în care, pe plută, sunt luați de râu. Apa Mureșului pare a-i înghiți. Fugiți de „lumea dușmană” cei doi par fără ocrotire.

Mara vrea să le asigure ocrotirea. Secretul ei e tezaurul - banii care vor proteja statutul social al copiilor. În absența tatălui, copii vor trăi alt tip de relație cu lumea: Persida va merge la mănăstire, într-un loc în care asceza va modela altfel înțelegerea locului ei în lume. E frumoasă, e inteligentă, e voluntară. Dar se supune disciplinei mănăstirești. Magdalena Popescu observa că e vorba de o mănăstire catolică - un loc în care regulile sunt severe și exigențele, fără iertare. E un om puternic, dar prezența Bărbatului o

„umple de spaimă”. Ratează relația, potrivită probabil, cu Codreanu, teolog, pe urmă se teme și de Națl:

„Știind prea bine că muma ei dorește s-o vadă cât mai curând cu bărbat, ea, deși abia împlinise optsprezece ani, se simțea fată bătrână și era hotărâtă-n gândul ei să se mărite după cel dintâi care o va peji.

Din întâmplare acesta a fost Brădeanu (...)

Deodată însă toate s-au schimbat: fără ca să-și poată da seama de ce, Persida s-a întors iar la mănăstire, unde maica Aegidia o aștepta cu brațele deschise.

O apucase ca atunci, când Codreanu venise la mănăstire, un fel de spaimă, și nu cuteza să ia asupra ei sarcini pe care nu se simțea destoinică a le purta”.

Teama de înfruntarea lumii: a fi mai puțin decât ceilalți, a nu fi pregătit de relația cu ceilalți: e drama imaturității. Frumoasă și energică, Persida va trăi obsesia crizei de timp. Va fugi de iubire, ea și Trică

„Catalizator al energiilor vitale, vinovatul trebuie să se desființeze, singur, atunci când prezența sa devine un obstacol în restabilirea firescului”, scrie Magdalena Popescu comentând *Pădureanca* („În timp ce Moara cu noroc pretinde o restabilire a normalității prin desființarea violentă și brutală a răului, aici e suficientă transformarea, înlocuirea. O viață proaspătă răsare deasupra stratului muribund, hrănindu-se din el”).

În *Mara* croii vin de la Viena și se întorc acolo, ea să rămână „la marginea Imperiului”. Aici toți se întorc și totul curge: Trică pleacă la război dar revine, deși rănit; a fost salvat, e făcut maistru de Bocioacă, meșterul cu soție adulterină; e protejat de Persida.

În fond, așa după cum s-a observat de fiecare dată, suntem într-un univers al Femeilor. Femeile puternice stăpânesc această lume și o salvează. Și în opera lui Petru Vintilă, Nicolae Mărgescu sau Sorin Titel vom regăsi aceste femei puternice care reabilitează Ordinea lumii. Tații mor prea devreme, sau intră în umbră, sau sunt legați de preocupări joase. Femeile sunt cele puternice, luptătoare, implicate în devenirea bună - în păstrarea ordinii.

Dar nu-și ratează ele, astfel, menirea? Cred că termenul de grație care poate fi numit cu deplină îndreptățire e „Sacher-Masoch”.

Evident, nu e vorba de autorul celebrei *Venus în blană* și a celor câteva texte care au stimulat evoluția psihopatologiei sexuale. Literatura slaviciană poate fi comparată cu numeroase personaje ale prozelor lui Sacher Masoch care se ocupă cu zonele de contact etnic: ca nuvelele galițiene în care își dau întâlnire polonezi, ucraineni, evrei.

boris marian

Accident din mai multe puncte de vedere

„Totul este să-ți păstrezi firea”,
spune profesorul, și-aruncă privirea
pe fereastră, apoi își aruncă
trupul în prăpastia adâncă,
săpată de blocuri în centrul civic,
se șifonează costumul acrilic,
dar profesorul scapă și, apoi, spune,
„Nu te pune cu Harold, nebune,
cel ce atârnă, hăt, la etajul
o sută zece, de sperie orașul,
acum, gata, haidem la școală”,
adaugă și pleacă pe dric cu fanfară.

Amforă

Sunt ca un vas golit
din care apa
s-a risipit fără ca nimeni

să o bea,
o amforă lovită, fumegândă,
ce s-a născut din foc, cândva,
dar nu-mi doresc să fiu obiect
de studiu
într-un muzeu,
visez pârâul, prundul

Amurg

Ceas de seară în adâncuri,
unde spaima doarme încă,
viața-i umedă, umilă,
ca-n subsol, în vechea vilă,
vine noaptea cu mistreții,
cu pădurile ce urcă
până-n lună, până-n creștet
la Cel Veșnic.
Și se surpă.

Aritmetică

„Toate râurile curg spre mare

și marca nu se umple”,
gândurile mele în această seară
sunt clovni gingași, fac tumbe,
„pe lângă înțelepciune, cinste
e bună și nebunia”,
de aceea noi, plâsmuiri mixte
nu acceptăm robia
nici înțelepților, nici nebunilor,
ne suntem robi doar nouă,
o, deșertăciune a deșertăciunilor,
viața și moartea-s două.

Concert la două mâini

Mâinile ca niște
păianjeni pe clape,
sunetele ics
ca din ape,
urcă pe boltă,
la Dumnezeu,
sunt anonim ca și El,
nu sunt eu.

Izolată

Un loc strâmt m-a cuprins până sus.
Strigătul meu de nădejde
e numai un zăngănit
între alte sicrie ce merg
și uneori se încalcă.
Sunt ca unul,
plecat înspre piscul unde visează
că se odihnește de noapte
luna
și-n urmă-i cărarea
se-aruncă în abis.

Capcană

Știu că liniștea asta
e numai o pândă mânuindu-mă.
Poate scapă, măcar de data asta,
timpul:
poate cade un om.

Iluminat

Tu nu poți fi părăsit:
pe tine nu mai are cine te iubi
și locul singurătății - nu știu cum -
scade aiurea
umplându-se de cheflii:
așa începe Dumnezeu - și sfârșește -

în seara aceasta.

Vagabond

Pe crudele pajiști
zburdă, pui de mioară -
câinii, iată,
fragezi, șchiopi,
albaștri,
câini de mioară,
boare de sânge
scuipând, lepădați
de vintrele lumii..
Tăcut primăvara presimte
în gloanțe
un fel de cruțare.

Invație

Nu vei pătrunde cu armă
în inima mea
decât mânuindu-mi tristețea:
subțire drum lasă,
mai sigur ca glonte,le,
mai rafinat ca un tată.

Potop

Spală-te de tălpi, ridică-ți umbra -
e numai cer pe câmp,

gabriela panaite

nici un petec de iarbă
să-ți sprijine urmele:
încă o dată se îneacă morții.

Exclus

Nu voi fi bine între poeți,
ci un fel de femeie;
la vremea bunătății
convivii spintecă în ea orbi.

Sadism

Mă vor iubi cu iubirea tigrului
pentru o antilopă fără glezne,
mă vor iubi ca pe un pânțec
în care o coajă de zeu pitic
așteaptă trupul și sângele bărbatului,
apoi zeul pitic - născându-l -
va găsi alt pânțec în care să mai
crească -
multe și fierbinți sunt fiicele morții.
Eu coaja mea de zeu
am deschis unui vierme fără piele
lângă care toți mieșii de zeu
vor fi roși.

TERMINOLOGIA - PIAȚĂ POTENȚIALĂ ȘI VALOARE STRATEGICĂ FUNDAMENTALĂ

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Terminologia conține în sine o valoare comercială deloc neglijabilă. Ea stă la baza transferului de cunoștințe, competențe și tehnologii în special între țările cu limbi și culturi diferite. Se știe că transferul de tehnologii, generează o cantitate enormă de documente, deoarece este necesar să se transfere toată știința, priceperea și îndemânarea întreprinderii producătoare către întreprinderea clientă.

Nu de puține ori s-a subliniat, în ultimele decenii, importanța terminologiei în traducerea textelor științifice și tehnice, în contextul mondializării schimburilor comerciale, în special în cadrul noilor piețe regionale: Uniunea Europeană, Alena (= Piața Economică a Americii de Nord, compusă din Mexic, Statele Unite și Canada) și Mercosur (= Piața Economică a Americii de Sud, la rândul ei, formată din Argentina, Brazilia, Paraguay și Uruguay). Este esențială recurgerea la terminologie atunci când se realizează memorizarea și cercetarea informațiilor tehnice și științifice (elaborarea limbajelor de indexare, tezaure, sisteme de clasificare etc.) și realizarea mijloacelor lingvistice informatizate (programe în ajutorul traducerilor, corectoare de ortografie etc.)

Mai mult decât atât, terminologia reprezintă un atu strategic fundamental a cărui importanță este ilustrată prin două inițiative, practice opuse:

a) în anumite sectoare, în special în cele de vârf, terminologia nu este numai un element de patrimoniu al societății, dar ea reprezintă însăși totalitatea cunoștințelor științifice, tehnice etc., ale acestei societăți, toate aceste cunoștințe care constituie diferența față de concurență. Într-adevăr, cu ajutorul definițiilor și referințelor care figurează într-o bază de date, se pot obține numeroase lămuriri și precizări ale alegerii tehnice și strategice a unei antreprize. În acest caz, antrepriza va avea grijă să mențină aceeași terminologie confidențială, ea având acces la toate mijloacele de care terminologia respectivă dispune, atât la cele tehnice cât și la cele juridice.

b) în alte sectoare, punerea la dispoziție a terminologiei va fi un mijloc privilegiat de a ocupa o piață sau un segment de piață. Anumiți autori văd în strategia Microsoft ilustrarea exemplară a acestei inițiative. Societatea actuală a decis că interesul său major rezidă tocmai în participarea la elaborarea terminologiei. Această participare are un efect dublu: folosește nu numai la punerea în acord a terminologiei utilizate, dar și la consolidarea poziției sale dominante în gestiunea cunoștințelor dintr-un anumit domeniu.

Interesul pentru posibilele aplicații legate de terminologie se manifestă prin creșterea numărului studiilor, reuniunilor, coloquiilor și comunicărilor care i-au fost consacrate în ultimii ani. Uniunea Europeană se preocupă de acest domeniu cu precădere, o dovadă, printre altele, este sprijinirea Proiectului Pointer referitor la crearea unei infrastructuri europene în materie de terminologie. Aceasta a rezultat în special din nevoia de protejare eficientă și evaluare justă a datelor, fără de care investiția în cele mai diverse sectoare nu este posibilă.

bujor nedelcovici MARII CONVERTIȚI

CHARLES DE FOUCAULD

Născut la 15 septembrie 1858, la Strassburg, într-o familie de militari. Urmează Școala militară de la Saint-Cyr și pleacă, cu gradul de ofițer, în Tunisia. În 1882 cere un concediu pentru un voiaj în Orient și pentru a studia limba arabă. Concediul îi este refuzat, iar Foucauld demisionează din armată la 28 ianuarie 1882. Călătorește prin Maroc însoțit de rabinul Mardochee Abi Serour și își continuă voiajul prin Tunisia și Algeria. În 1886 se întoarce în Franța și încearcă o „căutare interioară”. Se confesează preotului Huvelin la Saint-Augustin și se convertește total și definitiv. Se retrage într-o mănăstire de izuiți din Clamart. Între 1897-1900 face un voiaj la Nazaret și Ierusalim, iar în 1901 devine preot. Pleacă în Algeria, în Sahara sudaneză, construiește mănăstiri, face culegeri de texte, vocabulare și gramatici. În 1916 se află la Tamanrasset, o mică localitate în Sahara sudaneză-tuaregă. Este împușcat într-o dispută dintre două triburi rivale.

Preot, misionar, călugăr, savant, pasionat de deșerturile din Sahara, destinul lui Charles de Foucauld reprezintă o împletire unică între vocația apostolică și lumea islamistă a tuaregilor. Nu a vrut să convertească musulmanii la catolicism, a dorit să fie un exemplu...

ANDRE FROSSARD

De origine israelită, se convertește la catolicism și scrie renumita carte: *Dieu existe, je le rencontre*. Discipol al Ecleziastului a scris, în 1993, *Defense de Pape* în care apără și explică Enciclica papală: *La Splendeur de la Verite*. El ne amintește că „noțiunile de Rău și de Bine nu sunt intersanjabile, chiar dacă anumiți tirani ai filosofiei au decis altfel. Dincolo de Bine și de Rău nu se găsește decât libertatea asasinilor”.

Andre Frossard a murit în 1995, convertirea sa fiind totală și sinceră.

Imagini.

JEAN-MARIE LUSTIGER

De origine israelită, este numit Arhiepiscop al Parisului în 1981 și Cardinal în 1983. A scris mai multe cărți, printre care *Devenez dignes de la condition humaine* (1955), *Le Baptême de votre enfant* (1957) și *Soyez heureux* (1977).

Am început această trecere în revistă a „marilor convertiți” - de-a lungul a 2000 de ani - cu Iariseianul Sfântul Pavel (anul 36) și o terminăm cu Cardinalul Jean-

Marie Lustiger (1997), amândoi având originile în „Ierusalimul terestru”. Principala noastră preocupare a fost „când” s-a produs convertirea și „dacă” ea a fost parțială sau totală. Se știe că „la început a fost Cuvântul” care s-a transformat în Ființă. Este, însă, la fel de important dacă „Ființa s-a transformat în Logos”, adică s-a convertit în Cuvânt: Dumnezeu, Înțelepciune, Credință.

N. STEINHARDT

„ - Ce-ai mai venit acasă, nenorocitul!, citim în *Jurnalul fericirii*, pag. 23 (...). Dacă accepți să fii martor al acuzării vei avea, ce-i drept, zile destul de bune, dar nopțile vor fi îngrozitoare. (...) O să trebuiască să trăiești doar cu somnifere și calmante; abrutizat și moșăind toată ziua, iar noaptea chinuit de trează. O să te perpelești ca un nebun (...) Să nu fi jidan fricos și să nu te caci în pantaloni”.

Pentru a nu fi martor al acuzării în procesul Noica-Pillat, N. Steinhardt se predă singur la Securitate și este închis între 1959 și 1964.

În ziua de 15 martie 1960, aflându-se în pușcărie, este botezat în religia ortodoxă de către Părintele Mina și de doi preoți greco-catolici.

„Botezul este o sfântă taină, pentru că există sfinte taine. Altminteri fericirea aceasta care mă împresoară, mă cuprinde, mă îmbracă, mă învinge n-ar putea fi atât de neînchipuit de minunată și deplină (...) Inholdul de a ierta pe oricine”.

N. Steinhardt este exemplul cel mai reprezentativ al convertirii totale, al trecerii cu sinceritate la o altă religie și care reprezintă - concomitent - un nou prag al cunoașterii și al desăvârșirii de sine. Contrariul păcatului nu este virtutea, ci libertatea, ideea frecvent citată din Kirkegaard.

N. Steinhardt și-a asumat curajul de a trăi în demnitate, onoare, adevăr și credință: „Hristos ne dă libertatea, iar adevărul vă va face liberi” (Ioan, 8.32).

Tulburătoare este lectura sau simpla răsfoire a *Jurnalului fericirii*.

Ori de câte ori ne simțim descurajați, dezamăgiți sau „împotmoliți într-un mâl de oboseală tâmpă”, aflăm că există acele „șarmuri lipsite de cuvinte, (șarmuri mute unde mai rămân doar mila, tandrețea și un soi de amărăciune pe care ni-l dă amestecul de etern, de întâmplător și de vremelnic: ursita noastră”.

Ferițiți cei care l-au transformat pe N. Steinhardt într-un prieten de duh și model spiritual!

TINEREȚEA CAVALERULUI RĂTĂCITOR ȘI A MILOSTIVEI SALE IUBITE PE CHAMPS-ELYSEES

de GEO VASILE

Cu acest al șaselea roman, „Champs-Elysees” (Ed. Cartea Românească, 1998, 360 p.) Emil Mladin își confirmă vocația de a povesti captivant, stăpânind mijloacele și registrele narațiunii, edificând limpede și coerent, dar și viziunea sa de moralist ce-și „premiază” personajele după felul cum ard în iubirea pentru celălalt. Acum, multa lume încearcă să-și explice preferința autorului de a-și localiza și franțuzi acțiunea și personajele pe Champs-Elysees, „locul cel mai căutat din Paris, locul în care poți trăi, iubi, urî sau muri fără să-i pese cuiva de tine...”, cum ni se spune pe coperta IV. Dedicatia „În memoria bunicii prietene Debby Kluin” ne face să credem că povestea de dragoste a lui Paul și Patty are un sâmbure real, și moartea ca jertfă supremă, altruistă a fetei în galben este transpunerea unui fapt real. Procedând astfel autorul a avut prilejul să-și valorifice notele și impresiile de călătorie la Paris & împrejurimi, lăsându-se fascinat cu măsură de acele locuri, vizualizate în roman parcimonios și dezbrăate de sentimente livrești. Sigur că atracția comercială și o eventuală traducere în franceză l-au ispăsit în egală măsură pe Emil Mladin să se hotărăscă pentru acest titlu și spațiu super-occidental; sigur „Champs-Elysees” nu înseamnă „Calea Moșilor”, chiar dacă lectorul atent nu scapă de obsesia că tot ceea ce descrie și povestește în romanul lui Paul Arnauld se re-scrie prin hologramă în România, prin București, Timișoara ș.a.m.d. Lăsând supozițiile deoparte, adevărul e că insurgența juvenilă și competiția între generații constituie o străveche temă sociologică și, prin reflex, literar-artistică. Înfruntare și pariu ce, mocnit sau paroxistic, continuă să facă ravagii și victime în ambele tabere, în Occident mai ales din anii '60 și din 1990, la vedere, și în România. Refuzând integrarea în sistemul de certitudine, avantaje și datorii inclusiv morale, controlat de „părinți”, tinerii contestă și sfidează îndemnul normativ de a deveni „maturi”. Negând totul, casă, familie, loc de muncă, renunțând la intimitatea proprie și la idealul prospectiv, optând pentru o nihilistă libertate a străzii și hazardului, Paul Arnauld evadează în disperarea albă a drogurilor și alcoolului, în muzica furios-maladivă a unor „idoli”, în sexualitatea precară, imundă și de pripas.

Băiat cu facultate și de familie, Paul nu are puterea să-și realizeze propria singurătate față de un tată grijuliu doar cu imaginea propriei reputații și bunești și deghizarea compromisiurilor. Deși dotat cu o serioasă doză de simț critic și autocritic față de realitatea distructivă a anturajului și a opțiunilor sale, Paul se droghează la început din mimetism, urmând apoi cursul ireversibil al naufragiului fizic și moral. Viața lui va deveni o „poveste” dependentă de acel grup de veleitari, bovarici, prostituate, trăind din improvizării și

experiențe, dedându-se la acte zgomotoase, teribiliste și chiar la vandalism pentru a-și revendica, din când în când, identitatea pierdută. Pierzându-și până și minimul instinct de conservare, pierzând-o pe Patty ce se droghează dinadins spre a-l trezi în al doisprezecelea ceas premergător sinuciderii, Paul este readus la „incubatorul” părintesc, în ultima fază de „cadavru viu”, inofensivă victate vegetativă. O cunoscuse pe „fata-lămâie” pe Champs-Elysees, în timp ce fredona melodia omonimă de Joe Dassin. Întotdeauna iubirea cuplurilor celebre, Paolo și Francesca, Des Grieux și Manon Lescaut, Mme de Renal și Julien, este intermediată de ceva ca o carte, un legământ, un secret, o melodie, Patty amintindu-ne prin discreție, devotament și imaculata sa credință în puterea iubirii de eroina din „La dame aux camelias”, roman și piesă de scandal la vremea respectivă. Patty este ingerul păzitor prin excelență al unui tânăr coopt de 33 de ani, gelos cu independența sa (afnoasă, pe nume Paul. Patty îl „adoptă” pe Paul spontan, oferindu-i-se ca o șansă a destinului, intuindu-i maladia funciară: neputința de a iubi și înfăptui, de a gândi pozitiv. Faptul că Paul are răbufniri și crize de conștiință, că înțelege în fine că este iubit ca nimeni altul, căindu-se grandilocvent și de mama focului că a fost orb și surd și cenic, probează că ingerul și-a făcut datoria. Murind, Patty își încheie misiunea de ange gardien; trăind, Paul își probează imposibilitatea de a depăși starea de revoltă neputincioasă, imensa abstracțiune ce-i parazita inima și mintea. Paul este un personaj ereditabil, înrudit cu Cezar Mărcuș, din „Pedeapsa” aceluiși autor, prin măcinarea forței reactive față de mediile și tentațiile „infernale”, prin stigmatul abuliciei teoretizante. Paul este un om slab, în ciuda furiei sale bătăioase, victimă ideală a grupului de presiune, diabolic și nivelator, în ciuda gesturilor salvatoare săvârșite de Patty. Copil imatur și furios la 33 de ani, Paul se întoarce acasă în calitate de copil patologic, pe treapta cea mai de jos a decreștitudinii. „Libertatea este pentru oameni puternici...”, vorba autorului. Paul a avut mereu nevoie de cârje, fie revoltându-se față de securitatea asfixiantă și plină de convenții și ritualuri a familiei, fie mimetizându-se în barul lui Yves, al Mariei sau în diverse păduchelnițe pariziene. Înceată în sporăvăială, umor îndoielnic și promiscuitate, viața în răspăr și non-conformismul anturajului par gratuite, oricum clasate; fundal de zgomote, gesturi, scene și comportamente repetitive și degradante, ale unei boeme corale, fabulatorii, numai bună de malaxat destinul protagonistului.

Ce nu va mai reuși, așa cum își dorea să iasă singur la suprafață. Indignat la început că Patty va apela la părinții lui spre a avea ceva bani pentru supraviețuire, Paul va decădea treptat din trufia afixată, acceptând până și

faptul că fata-cantar se prostituase, asemeni celor din subsol, pentru a-i asigura ginul, praful și eventual mâncarea. Uitasem să spunem că totuși Paul are anume proiecte literare, pe care, bineînțeles, le amână. Patty, crezând că scrisul ar fi o soluție salvatoare, îi face rost de o mașină de scris. Replica lui Paul e furibundă, probă a revoltei sale „antiburgheze”, de fapt a evitării oricărui angajament: „Du-te dracului, cu scrisul tău cu tot! De când stai cu mine în amărâta asta de cameră, n-ai aflat că nu mă mai interesează să scriu, să spun povești insipide pentru toți neputincioșii care așteaptă să le vopsești viața-n roz, să le pui și funduliță la rabatul pictat așa cum vor ei să fie un roman? Nu pot, nu vreau, înțelegi? Nu-mi pasă de ei, de unii ca Gaston, ca „domnul” Panard sau madam Thomas! Eu vreau, am să vreau să scriu pentru un ratat ca Daniel, pentru Moș Jeg sau pentru curva aia bătrână de Vera... Lume adevărată, chinuită, hărțuită de proști ca ai mei, de impotenți ca fac frumos prin reviste eretice. Poate vreodată, am să pot scrie ceva la fel de puternic, de adevărat, o carte care să le dea peste bot burghezilor îmbuibăți, bine îmbrăcați, mari amatori de-a vorbi numai despre ei, și ce-au făcut ei. Un rahat! Am timp, idei, te am pe tine, chiar dacă nu-ntelegi nimic...” Protagonistul nu va mai apuca să scrie romanul, își va pierde timpul, ideile, iubita și mințile. Șocul „lumii adevărate” îl va face să derapeze definitiv, va fi revelatorul ratării și sterilității sale afective. Compozițiile succesive de furie abstractă și aplicată, din rețeta cărora nu lipsesc verba lăfna, sictirul, învecțiva, atestă lășitatea psihică a personajului, dar și talentul autorului de a inventa în direct elocvența monomaniei, cu rost terapeutic. Nu pofta de viață sau de aventură îl determină pe Paul să parcurgă un nesfârșit traseu al degradării, clinici de dezintoxicare, arest poliției, baruri, hrube terase, odăi închiriate infecte etc., ei nemântuita sa foame de a forțeca realitatea, lăsându-se înghițit de ea, protagonist și comentator caustic, patetic, dar și detașat. Această dublă postură a uzurpării vocii naratorului, a relatării din off, dar și a autoscopiei permanente, narcisice, fac din Paul o mască dramatică - dramatis persona - ce garantează viabilitatea și valoarea narativă a romanului „Champs-Elysees”. Emil Mladin se întrece pe sine în scena finală a reînălțării grupului spre a serba un Crăciun ce se va dovedi funest prin moartea lui Patty. Se întrece pe sine în privința distribuției de detalii epice, frânturi de dialog aluziv, climat apăsător prin amalgamul de cârpeală festivă, seringi, sticle de băutură. Nașterea Domnului, urările aferente, veselia forțată vor însemna de fapt moartea ingerului păzitor, Patty, ce, nădăjdindu-mă, să fi exorcizat demonia grupului de nefericiți, echivalentul, în mintea lui Paul, al lumii adevărate. Emil Mladin, în ciuda unor trageri de timp în ritmul narației, este meșter în tehnica picăturii chinezești. Personajele se îndreaptă ireversibil spre epilogul predestinat, prin răbdarea perfidă, analitică și discursivă a romancierului moralist, ce nu pregetă să inducă cititorului propriile obsesii și repulsi; de care se desparte ca de o boală sau iubire imposibilă printr-o carte, cel puțin la nivelul celor cinci deja publicate, „Champs-Elysees”. Ceea ce și conțea.

de MONICA SPIRIDON

MARIAN PAPAHAGI (14 octombrie

1948, Râmnicu Vâlcea - 17 ianuarie 1999, Roma) - profesor, critic, istoric și teoretician literar, romanist, traducător, eseist, publicist, editor - este fiul lui Constantin Papahagi (medic fiziolog) și al Elenei Papahagi (născută Anastasau, farmacistă). Într-un spațiu cultural ca cel românesc, unde filiațiile intelectuale sunt rarissime sau ignorate suveran și unde euforia pionieratului sfidează respectul pentru continuitate și vechime, ascendența lui Marian Papahagi merită toată atenția. Familia paternă, de origine aromână, migrează din Macedonia în România înainte de primul război mondial. Înădit cu bincunoscuții filologi Pericle și Tache Papahagi, huncic patern, Gheorghe Papahagi, autor al unui manual de limba turcă pentru români, se stabilește inițial în Basarabia, ca director al liceului din Bolgrad. El își urmează frațele mai mare, Nicolae Papahagi, director al Institutului român din Constantinopol, director al ziarului *Le Courier des Balkans* și autor al lucrării *Les Roumains de Turquie* - despre populația aromânească din Macedonia, provincie unitară a Imperiului Otoman. Doi unchi paterni excelează în același domeniu filologic-istorico-sociologic: Valeriu Papahagi, fost asistent al lui Nicolae Iorga și Emil-George Papahagi, jurist, filosof, autor al unor *Essuri* editate de Marian Papahagi în 1995, la Editura Dacia.

Generația tatălui lui Marian Papahagi se remarcă într-un domeniu profesional diferit: cel medical. Fratele său, Emilian Papahagi, a fost șeful Catedrei de chirurgie de la Facultatea de Medicină din București și director al Spitalului de Urgență, înainte de a se exila în Germania, în 1974. Ramura maternă consolidează tradiția excelenței în științele medicale: frațele mamei, Constantin Anastasau, unul dintre cei mai importanți fiziologi români, conduce Institutul de Fiziologie din București și este rector al Institutului de Medicină din București.

Absolvent al Liceului *G. Barițiu* din Cluj (1955-1966), Marian Papahagi devine student al Facultății de Filologie din Cluj (1966-1968), secția Română-Italiană. După câștigarea prin concurs a unei burse naționale, își continuă studiile la Facultatea de Litere și Filosofie din Roma (1968-1972), secția de Limbi și Literaturi Romane, obținând *cum laudae* licența în litere (1972) cu teza: *Aspetti blasfemi nella poesia lirica romanza delle Origini*, coordonată de profesorul Aurelio Roncaglia. Revenit în țară, își susține doctoratul în filologie la Universitatea din București cu teza: *Intelectualitate și laicitate în poezia lirică italiană din secolul al III-lea* (1985). Își începe cariera universitară la Facultatea de Litere din Cluj ca asistent (1973-1989), conferențiar (1990-1991), profesor (din 1992). Predă cursuri și seminarii de literatura italiană, filologie romanică și limba portugheză. Începând din 1994 este șeful Catedrei de Limbi și Literaturi Romane. Este ales prorector al *Universității Babeș-Bolyai* din Cluj (1990-1992) și numit secretar de stat la Ministerul Învățământului (august 1990 - ianuarie 1991), unde se implică energic în definirea unui concept modern de autonomie universitară. A coordonat numeroase proiecte științifice, printre care TEMPUS JEP 2746 (1991-1993), iar după 1989, a susținut conferințe și comunicări științifice în Italia (Roma, Napoli, Veneția, Trieste, Torino), Belgia (Bruxelles), Franța (Tours, Avignon, Paris), Danemarca, Suedia și a avut burse de cercetare la Roma (1992, 1993) și Madrid (1995). În toamna anului 1997 a devenit director la *Accademia di Romania*, din Roma.

Dinamic, inventiv, de o energie inepuizabilă, având vocația editoriei și a pionieratului intelectual, precum și un veritabil geniu organizatoric, Marian Papahagi este fondatorul a numeroase foruri și așezăminte culturale - edituri, fundații, societăți, cenacluri, institute - întemeietorul unor publicații și serii editoriale, coordonatorul unor opere colective de referință. Este membru fondator (împreună cu Ion Pop și Ion Vartic) al cenaclului și al revistei *Echinox* (1968) - deținând și funcția de redactor-șef (1973-1983) -, fondator și director al *Editurii Echinox* (1990), întemeietor și director al Centrului de Analiza Textului de la Facultatea de Litere din Cluj, întemeietor și director al revistei *Studi italo-romeni* (1997), coordonator al colecției *Bibliotheca romanica* a Editurii Dacia (1990), inițiator și coordonator al *Enciclopediei relațiilor culturale româno-italiene*, inițiator și coordonator - în colaborare cu Mircea Zăciu și Aurel Sasu - al *Dicționarului scriitorilor români* (Editura Fundației Culturale Române).

Poliglot, cosmopolit, romanist de prestigiu, Marian Papahagi este un traducător inspirat și prodigios. Semnează în periodice sute de traduceri

din poezia lirică italiană, franceză, portugheză, braziliană, catalană, hispano-americană, traduce volume de critică, estetică, poezie, însoțindu-le de postife, bibliografii, cronologii, note etc. Are în șantier o traducere a *Divinei Comedii*, din care a încheiat și a publicat parțial în periodice - *Apoteoz*, *Echinox*, *Vatra* - prima parte, *Infernul*. A primit *Premiul Internațional Eugenio Montale* (1989) pentru tălmăcirea și introducerea lui Eugenio Montale în spațiul cultural românesc și *Premiul Internațional Diego Valeri-Citta di Monselice* pentru întreaga activitate de traducător (1997). Este ofițer al ordinului francez *Palme académiques* (1994).

Debutază cu critica literară în *Amfiteatru* (1968), publicând în continuare numeroase articole, cronici literare, eseuri, studii, pe teme românești și romane, în diverse reviste literare și științifice din țară și din străinătate. Volumul de debut, *Exerciții de lectură* (Cluj, Editura Dacia, 1976) primește *Premiul Uniunii Scriitorilor*. Este autorul mai multor volume de studii și eseuri despre literaturile română, italiană, spaniolă, portugheză sau tratând teme de teoria literaturii, filologie, estetică. În 1979 este primit în *Uniunea Scriitorilor* și după 1990 ales în forurile sale de conducere. A îngrijit și a prefăcut ediții (E. Lovinescu, G. Călinescu, L. Rebreanu, E.G. Papahagi, Olimpia Radu, Gih. I. Mihăescu, Mateiu I. Caragiale, Antonin Artaud).

Activitatea lui Marian Papahagi se desfășoară pe câteva fronturi paralele de mare anvergură intelectuală: (1) comparatistica și studiile romane, cu precădere italiene; (2) brevetarea și legitimarea unui program hermeneutic ambițios, blindat speculativ și testat cu aplicare la diversele vârste ale literaturii române; (3) despărțirea apelor în producția literară postbelică, aflată sub semnul conjuncturii și al presiunilor extra-culturale.

În 1986, cu titlul *Intelectualitate și poezie*, Marian Papahagi publică o versiune revizuită a tezei sale de doctorat despre poezia italiană din *Ducento*, inaugurând astfel seria cercetărilor sistematice de medievalistică italiană și a exegezelor pe texte din literaturile romane (italiană, spaniolă, portugheză). Câteva dintre volumele ulterioare (în special *Critica de atelier*, *Fața și reversul*) reunesc interpretări substanțiale ale unor texte de Eugenio Montale, Giuseppe Ungaretti, Francesco Poesse, Guido Gozzano, Giuseppe Manzoni, Murilo Mendes, Umberto Eco, Damaso Alonso, Luigi Pareyson etc. - necoliniind nici un gen, de la poezie și proză, la eseu și la critica profesională de cele mai diverse orientări.

În tot ce întreprinde, Marian Papahagi pornește de la o ipoteză particulară privind raporturile dintre literar și social, în sens larg. Viața unei literaturi - e de părere criticul - poate deveni, prin chiar maximele și minimele ei, simptomul stării de sănătate a organismului social. Prin urmare, ceea ce numim în mod curent o istorie a literaturii trebuie să fie deopotrivă: o istorie sociologică exactă a instituțiilor și a grupurilor; o istorie a ideilor literare; o istorie a stilurilor, formelor valorilor; operă critică-estetică și filologică.

Se cuvine să vedem aici reacția programatică și polemică a lui Marian Papahagi față de scindarea istorică a criticii românești în două filiere polare. Aparent mai viguroasă, una dintre ele, cea antifilologică și speculativă, își are sursele în criticismul maiorescian, ajungând prin Gherea, Ibrăileanu, Lovinescu, Călinescu până la Vianu. Cea de-a doua, reunind pe Hasdeu, Densusianu, Zărlopol, Cartojan, Caracostea, Perpessiciu, a demarat din filologie, dar a avut ambiții culturale globalizante, care au părut să trădeze spiritul propriu-zis critic. După ce, în perioada proletcultistă, orientarea speculativă s-a dovedit vulnerabilă față de dogmatismul sociologizant, tehnicismul filologic a părut să ofere criticilor un refugiu în fața presiunilor ideologice și dichotomia s-a refăcut pe alt plan. Ambiția lui Marian Papahagi este să întemeieze temetice și aplicativ o sinteză care, depășind ruptura consacrată, să tindă la etajele superioare spre sociologie și psihologie, iar la cele inferioare spre filologie și stilistică. Acest are aneuit între sociologie și filologie se concretizează într-o *critică hermeneutică integratoare*, pentru

care orice opțiune alternativă - între eu și text, între subiect și obiect, între sens la nivelul textului și sens la nivelul cititorului și a.m.d. - să aibă o valabilitate limitată și strict metodologică.

Între toate cărțile lui Marian Papahagi, *Critica de atelier* a fixat cel mai bine în conștiința publică efortul său de întemeiere a unei fenomenologii a rescrierii (sau a unei critici a variantelor de creație), consacrată prestigios pe plan european de Gianfranco Contini, în studiile sale despre Petrarca, Manzoni, Leopardi, Mallarmé sau Proust. Pornind de la premisa că semnificația unui text literar se naște nu numai în raport cu alte texte, ci și în relație cu sine însuși, în dinamica producerii sau a circulației sale, criticul caută amprentele lecturii de sine a autorului și articularea într-un sistem a intervențiilor sale asupra propriului text (confirmând ipoteza lui Pareyson, potrivit căreia opera se naște totdeauna reinterpretată). În atelierul de creație al lui Agârbiceanu, Filimon, Lovinescu sau Ion Barbu, Marian Papahagi reconstruie traseele rescrierii, pe planuri tot mai complexe de referință. De la simpla substituție a unor variante lexicale se ajunge la modificarea armăturii portante a ansamblului, vizând reorganizarea muzicală a textului și refuncționalizările sale expresive.

O asemenea operațiune de ample are danul de a compromite o serie de poncife critice de circulație curentă la noi. În cazul lui Filimon, se atestă conștiința sa profesionistă reală, constatată adesea. În cel al lui Ion Barbu, se amendează ipoteza vulgară a ermetizării progresive a opere. Autorul *Jocului secund* nu gândește simplu și exprimă complicat, demonstrează Marian Papahagi, ci exact invers: „El simte și gândește complicat și stă în care comunicare este cel mai simplu din câte îi felul la îndemână (dacă înțelegem aici simplitatea ca adevărată la o intenție comunicativă)”.

Interesul criticului acoperă în mod demonstrativ arii ample din toate perioadele literaturii române, lecturile sale urmărind sistematic și metodic să unifice prin interpretare ceea ce este rețut ca a disparat: „Subliniind doar câteva dintre punctele comune ale operelor care ne interesează aici, ne justificăm eterogenitatea alegerii cu dorința de a fi încercat să vedem în ce măsură texte care nu aparțin neapărat unei serii previzibile, ajung să aibă un orizont comun”. În volumul *Eros și utopie*, de pildă, texte de Eminescu, Ibrăileanu, Mateiu Caragiale, Eliade, Ion Barbu sau G. Călinescu trădează o corelație stabilă între modul autorilor de a concepe erosul și viziunea lor asupra spațiului și a timpului. Lectura critică devine astfel o punte de trecere între multiplu și unu, revelând modelele de profunzime și comunicările intertextuale subterane ale creației.

O altă arie de excelență a criticului - mai evidentă în *Cumpănă și semu* sau în *Interpelări pe teme date* - este literatura contemporană postbelică: domeniul care, atunci când nu a fost domeniul predilect al dirijismului politic, a beneficiat de un tratament critic superficial, căzând îndeosebi sub incidența criticii de întâmpinare. El însuși cronicar al actualității imediate, deținător de rubrică la revista *Tribuna* în anii '80, Marian Papahagi are o strategie particulară de lucru și în acest domeniu. Criticii constatative, preocupată cel mult de generații și promoții, îi este preferată analiza pe niveluri paralele: modelele de creație active și concurente la un moment dat; raporturile dintre creație și conștiința critică a autorului; în fine, de un interes aparte se bucură așa numita viață literară - grupusculele, cenaclurile, personalitățile, revistele, meritele și împotrivrile subterane, eșecul marilor mașinării literare dirijate de sus. O dată în plus, criticul își illustrează predispoziția pentru îmbinarea studiului stilistic și sociologic, textual și contextual. Personalitate charismatică, polimorfă și imprezvizibilă, imposibil de fixat într-o formulă, pe cât de erudit și de abstract din conjunctură în investigații docte, tot pe atât de exploziv, de dinamic și de eficient social, deopotrivă cercetător, eseist, profesor și catalizator cultural, Marian Papahagi transgresează limitele oricărui domeniu și rămâne un fenomen unic în viața intelectuală românească postbelică.

P.S. Schițând, nu cu mult timp în urmă, profilul de mai sus, merit unei întreprinderi de sinteză culturală, nu mi-aș fi putut închipui că îi voi adăuga, stupefiat, între paranteze data morții și că textul va fi publicat drept *Omagiu postum*. Mă obișnuisem să-l cred pe Marian Papahagi întruchiparea tonică a unei vitalități atotbiruitoare asupra efemerității și nu credeam că va învăța a muri vrodată...

LIVADA DIN NOI

de MARIA LAIU

Nimic mai trist, mai neliniștitor și mai bizar decât o „livadă” pogorând de la cer cu susul în jos, doar crengi descămate de frunze și rod! Nimic mai ciudat decât clipocitul vesel al unui izvor chiar sub temelia casei gata să se prăbușească și faptul că toată lumea ignoră prezența apei în încăperea, comportându-se ca și cum acest „amănunt” ar fi absolut firesc!

Spectacolul, realizat de Vlad Mugur, la Teatrul Maghiar din Cluj, cu *Livada de vișini* de Cehov, devine, cu timpul, pentru mine cel puțin, obsedant. Mereu mi se pare că descopăr taina unui semn, mereu mi se iscă în memorie un zgomot, un susur, o voce, un foșnet...

Seriu, de astă dată, pentru cei care s-a întâmpnat să vadă această fascinantă montare, tulburătoare mai ales prin simplitatea mijloacelor și prin puterea de seducție a lucrurilor/întâmplărilor mărunte.

Vă amintiți, așadar, cum se petrece plecarea lui Liubov Andreevna Ranevskaia (în limba rusă „liubov” înseamnă iubire) și a suitei sale? Cu mult zgomot, cu răvășeală, cu o veselie trucată - aidoma cu venirea de la început. În felul acesta nu numai ușile și ferestrele se deschid și se închid într-o clipă, ci întreaga reprezentare are o simetrie perfectă. Ni se îngăduie să privim acea lume pierdută printr-o fisură în zid, dar nu și s-o atingem...

Vă mai aduceți aminte, poate, cum replicile cele mai patetice/dramatice par că se diluează în mici glumițe puse la cale de regizor și care se petrec alături sau în spatele acțiunii principale (Firs - cu discretă ironie interpretat de Senkálzsky Endre - trece ușurel prin scenă ținând cu două degete coada unui șobolan mort). În fond, derizoriul, uneori grotescul, fac casă bună cu tristețea și disperarea.

Pereții stau gata să se năruie, dar cine să bage de seamă?! Se vorbește despre vânzarea iminentă a livezii, despre datorii, despre trecut, dar clipocitul apei sub ferestra din salon nu impresionează pe nimeni. Să nu ne fi aflat cumva la strania întâlnire a unor fantome? Personajele (toate!) par zămislite din abur când se află în scenă, dar capătă consistență îndată ce ajung în culise. Nu se poate să nu vă aduceți aminte cât de „real” era zgomotul pașilor, cât de „adevărate” erau frânturile de replici rostite dincolo de ziduri... Ca și cum alarăș se putea trăi încă, în timp ce înăuntru se murea câte un pic, câte un pic.

Magda Stief (Ranevskaia) a împrumutat personajului său ceva din ea însăși: o frumusețe rece, distantă, o eleganță neobișnuită a gesturilor. Asemenea ei, Csiky Andras (Gaev) impresionează prin aceeași noblețe a mișcărilor. Desuetudinea celor doi se naște din neconcordanța felului lor de a se purta într-

o lume aflată de mult în paragină. Sunt sortiți pieirii acești „eroi” odată cu livada lor cu tot - lucru care nu ne împiedică să-i iubim.

Și iarăși nu se poate să nu vă mai aduceți aminte cât de halucinantă putea fi schimbarea lui Liubov Andreevna în final... Când sfâșie pereții cu unghiile și se acoperă cu tencuială pe păr, pe față, pe haine... Neputința ei de a pleca, scoaterea ei cu forța din scenă: moment deopotrivă ridicol și plin de emoție!

Muzica lui Iosif Herța - care nici măcar nu e muzică - e mai mult o aglomerare de sunete în părțile cele mai subtile ale spectacolului, astfel încât să potențeze un gând, să dea tensiune dramatică unui detaliu (vă mai amintiți, desigur, sunetul metalic, sfâșietor din final!).

Costumele Lici Manțoc, mai simple decât altădată, în culori gri-bej ale toamnălor târzii, abia de îi le amintești, dar știți că sugerau și ele o epocă trecută și foarte romantică. Decorul, însă, decorul (Helmuth Sturmer) ne rămâne agățat de suflet, aproape răbindu-ne: zidurile gata-gata să se surpe, apa, bagajele care invadează scena de două ori (poate că rămân singurele semne palpabile ale victorii), pomii care coboară de la pod cu susul în jos - ea niște gratii - totul părând atât de real și atât de absurd ca însăși viața fiecăruia dintre noi!

Regizorul ne învață cu teribila știință a folosirii detaliului cum să murim. Spectacolul său descoperă fără frivolitate lumile apuse dinăuntru nostru, lumi deja pierdute, dar la care nu vrem să renunțăm nici în ruptul capului! Că vrem să dispărem odată cu ele (sub ele, asemenea lui Firs uitat sub bagaje) sau că vrem să le părăsim închizându-le în urma noastră, zăvorând intrările, bătându-le în cuie... Alegerea ne rămâne nouă!

reflector

Cum de-a scăpat cenzurii fraza următoare din rezoluția regizorilor germani (München, iunie, 1983), publicată la noi în 1985: „Vom găsi mijlocul și căile pentru a apăra arta de g â z i i c i?”...

Și apropo de regizori germani: W. Herzog a întâlnit în Peru un debil mintal care cânta la flaut, acompaniindu-se la o cutie de tablă. I se spunea „hombrectio” (omulețul), Herzog a vrut să-l ia în film, oferindu-i bani și, eventual, glorie. Debilul interpret posibil, însă, l-a refuzat, explicându-i că dacă ar înceta să mai cânte, oamenii, desigur, ar muri! Sublimă credință! Minunată parabolă a indispensabilității artistului, cu-atât mai emoționantă cu cât vine de la un diletant!

Citese cu interes *Correspondența* lui Corneliu Moldovanu. Epistolarul său dă contur plurivalentei figuri - poet, prozator, autor și cronicar dramatic, director al Naționalului bucureștean, director general al teatrelor - constituind totodată o captivantă lectură, o tardivă reconsiderare. Aproape personaj al masivului op. C. M. intră-n dialog, ca-ntr-o piesă de teatru sui-generis cu alți „eroi” celebri: Zaharia Bârsan, Agatha Bârsescu, Brâncuși, Tony Bulandra, Otilia Cazimir, G. Călinescu, Davila, Mihail Dragomirescu, Victor Eftimiu, Mircea Eliade, Nicolas Evreinoff, Maria Filotti, Goga, Iancovescu, Iorga, Al. Kirilescu, Camil Petrescu, V. I. Popa, Mihail Ralea, Liviu Rebreanu, Aristizza Romanescu, Mihail Sorbul, Maria Ventura, Tudor Vianu, G. M. Zamfirescu și alții; de

DIN IEPOCA DE AUR

de BOGDAN ULMU

altfel, simpla înșiruire de nume subliniază densitatea lucrării...

Dar cum o „piesă” bine făcută nu are numai eroi, ci și întâmplări revelatoare, merită deconspirat, măcar în fugă, și câteva „culise” ale epocii teatrale interbelice, elucidate în corespondența lui C. M.: pensionarea prematură a Olimpiei Bârsan de către Valjean, sfaturile pe care Bernard Shaw le da traducătorilor săi din România, pledoaria inspectorului Otilia Cazimir pentru profesionalizarea regiei pe scena Naționalului ieșean, avaturile traducerii comediei *Omul cu mârțoaga* în franțuzește, polemiciile Arghezi/Ciprian și E. Lovinescu/M. Dragomirescu, ultimele corecturi ale dramei *Vlaicu Vodă* și necazurile pecuniare ale autorului ei, amuzantele relatări aferente modului de-a realiza scenografiile în 1925 ș.a. De câte ori dau peste documente de istorie teatrală îmi amintesc paradoxul seducător: cu cât citim mai mult, cu-atât știm mai puțin...

Mă contrazic cu o jună cronicară (adică, un cronicar teatral de sex feminin): poate avea sau nu scenografia o funcție comică? Eu zic că da. Îi dau exemplu un vechi spectacol al lui Giurghescu în care accentele regizorale hufe erau atenuate de către pereții și copacii seci,

useași, tern concepuși de autorul decorului. Același divorț a sabotat și montarea lui Esrig cu *Trei frați gemeni venetieni*!

Partenera de dialog nu se lasă și-mi cere și exemple inverse; nu mă las intimidat și-i (uneori doar îmi) amintesc hiperbola (mâinile și picioarele lungindu-se în Rameau), plasa de circ care ajută caricatural actorii din *Goana după fluturi* (Casandra), poloboacele din care se vorbea în *Noaptea furtunoasă* de la Comedie, multiplicarea fotografiei funcționarului (*Haina cu două fețe* a lui Tocilescu), sau cuburile pictate de la Piatra Neamț (*Somnoroasa aventură*).

Nici costumele nu sunt lipsite de importanță din punct de vedere al utilității lor umoristice: nădragii lui Marin Moraru din actul doi al spectacolului lui Pintilie D-ale *Carnavalului*, travestiul lui Porsilă din *Măța-n sac* („Noitara”), cel al Liviei Doljan (*O scrisoare pierdută* - Târgu-Mureș)... Să nu mai vorbim de genialele veșminte create de Radu și Miruna Boruzescu la *Coana Chirița* (Național) sau *Revizorul* („Bulandra”).

De fapt, galanta mea dispută cu neîncrezătoarea condeieră nu păcătuiește prin sterilitate: funcția comică a scenografiei poate fi un subiect de carte; ori, măcar, de studiu...

„Conștiința românească trece granița veacului XX cu o sumă de obsesii niciodată pe deplin izbăvite. Fără îndoială, una dintre acestea privește chestiunea generației. Ea ține permanent sub presiune o sumă de trufii existențiale. Când este măturată din orizontul marilor dezbateri nu trebuie să ne amăgim. Focurile nu s-au stins. Protagonistii și-au risipit, poate, muniția, însă jarul mocnește pe vatră. Problema a fost trecută pe un culoar de așteptare, de unde poate fi reactivată oricând.

fără comentarii

Întotdeauna se vor ivi combatanți gata de start. Din când în când, exprimarea lor, scoasă din adormire, stârnește valuri. Câteodată, acestea se transformă în scânteietoare festivaluri, învăluite de fumigații misterioase.

Ultima implozie au produs-o competitorii din generația optzecistă, care a ieșit printr-un Desant patronat de Ovidiu Crohmălniceanu. După zece ani de speranță, în care zeci de poeți și prozatori au crezut că țin în mână firul Ariadnei, judecata critică a trebuit să constate că, în afara unor declamații deșarte, în poșta unor tentative teoretice de rededeșteptare, decorate cu doctorate grotești, totul rămânea în cenușă, prezumând un deces așteptat.

(Ion Itu - Astra)

- Miercuri, 27 ianuarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.) la ora 9.50 „Poezie românească”. Victor Valeriu Martinescu. Versuri în interpretarea actriței Maria Ploae. Redactor: Ioana Diaconescu.

- La ora 20.45, pe C.R.C., - „București, istorii scrise și nescrise”. O stradă, Berthelot, număr, 22, un nume: Charles Adolphe Căntăcuzenc. Colaborează Dinu Roco. Redactor: Victoria Dimitriu.

- La ora 21.30, pe C.R.C., - „Portrete și evocări literare”. Amintiri din temnițele comuniste. Invitatul emisiunii: Dan Amedeo Lăzărescu. Redactor: Anca Mateescu.

- Marți, 29 ianuarie, pe C.R.C., la ora 12.30 „Măiastra” - arta românească în lume”. Corneliu Vasilescu, un mesaj de seninătate adus unei Academii de Artă germană. Redactor: Aurelia Mocanu.

- La 21.30, pe C.R.C., - „Dicționar de literatură universală”. Ady Endre - reformator al limbajului liric (80 de ani de la moartea poetului). Redactor: Titus Văjeu.

- La 23.50, pe C.R.C., - „Poezie universală”. Elizabeth Barrett - Browning. Sonete în lectura actriței Gianina Aron. Redactor: Dan Verona.

- Sâmbătă, 30 ianuarie, pe C.R.C., la ora 17.50 - „Poezie românească”. Mircea Bărbulescu. Versuri în interpretarea actorului Dragoș Păslaru.

- La ora 11.30, pe C.R.C., - „Cultură și civilizație”. Suprarcalizm - orizont și creație în artele secolului al XX-lea. Paul Klee, Salvador Dalí. Redactor: Costin Nastac.

- La ora 23.50, pe C.R.C., - „Poezie universală”. Ioan Gură de Aur.

- Duminică, 31 ianuarie, pe C.R.C., la ora 17.50 - „Poezie românească”. Ștefan Baciu. Versuri în interpretarea actriței Lucia Mureșan.

- La ora 17.15, pe C.R.C., - „Revista literară de ieri”. Din sumar: Tableta emisiunii. La microfon Costache Olăreanu; Cronica literară

Ministerul Culturii a luat cunoștință cu adâncă durere despre fulgerătoarea dispariție a ilustrului filolog, escist, traducător, critic și istoric literar MARIAN PAPAHAĞI, personalitate marcantă a vieții culturale românești și europene.

Descendent al unei străvechi familii de intelectuali aromâni, MARIAN PAPAHAĞI (n. 1948), a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie din Roma. A fost doctor în filologie al Universității din București și doctor în litere al Universității din Roma; traducător de înaltă ținută din literatura italiană, franceză, braziliană și portugheză; autor al multor volume de istorie și critică literară; laureat a numeroase premii naționale și internaționale.

Dispariția acestui adevărat *uommo universale* lasă un gol imens în intelectualitatea secolului.

Dumnezeu să-l odihnească!
Ion Caramitru

de Cornel Moraru; Poezii inedite semnate de Ana Blandiana. Redactor: Georgeta Drăghici.

- Pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 23.50 - „Revista revistelor de cultură”. Redactor: Nicolae Breb Popescu.

- Luni, 1 februarie, pe C.R.C., la ora 12.30 - „Teatrul secolului XX”. Eugene O'Neill - părintele teatrului american. Invitați: Ioana Mărgineanu, Alexandru Dabija - regizorul uneia dintre cele mai recente montări cu „Lungul drum al zilei către noapte”, la Teatrul „Nottara”, Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, creatorii cadrului scenografic al acestui spectacol. Redactor: Mariana Ciolan.

- La 20.30, pe C.R.C., - „Atlas cultural”. Cu Iosif Sava, despre Helsinki și Sibeliu; Nottingham, jurnal sentimental; Montmartre, inimă a Parisului. Redactor: Valentin Protopopescu.

- La 21.30, - pe C.R.C., - „Cărți, idei, manuscrise”. Jurnal de lector. Daniel Bănuțescu - „Cei șapte regi ai orașului București”; Viorel Mureșanu - „Ramele Nordului”; Autograf sonor: Lucia Apolzan despre volumul de memorii „Drumuri, încercări, împliniri”; Cronica edițiilor: G. Călinescu - Opere (vol. II). Colaborează: Cornel Regman, Al. Cistelecun, Geo Șerban. Redactor: Ilcana Corbea.

- Marți, 2 februarie, pe C.R.C., la 11.45 - „Viața cărților”. Actualitatea editorială. Redactor: Dorin Orzan.

- Pe C.R.C., la ora 21.20 - „Lecturi în premieră”. Prozatori vâlceni: Petre Patria; „Destin”. Redactor: Ion Filipoiu.

- Pe C.R.C., la 21.30 - „Zări și etape”. Precursorii: poetul Costache Conachi; Lirismul prozatorului Ionel Teodoreanu; Marin Bucur, critic și istoric literar. Colaborează Roxana Sorescu, Liviu Grăsoiu, Dan Horia Mazilu. Redactor: Cornelia Marian.

Biblioteca noastră

1) Opere politice (Mihai Eminescu), publicistică. Ed. Timpul, preț neprecizat.

2) Deriva continentelor (Russell Banks - trad. Antoaneta Ralian), proză, Ed. Univers, preț neprecizat.

3) Planeta Tokyo (Claudia Golca), proză, Ed. Nemira, preț neprecizat.

4) Relicvarium (Dumitru Andreca), versuri, Ed. Cultura Generală, preț neprecizat.

5) Confesor de tigri (Simona Grația Dima), versuri, Ed. Axa, 10 000 lei.

6) Prolegomenele morții (Ștefan Ioanid), versuri, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

7) Wiener Walzer (Mircea Ghiulescu), proză, Ed. Albatros, preț neprecizat.

8) Cartea pierdută (Ion Mureșan), esuri, Ed. Aletheia, preț neprecizat.

9) Frumoasa din lagăr (Ioana Bălan), proză, Ed. Corrida, preț neprecizat.

10) Viziteisme (Nicolae Viziteu), aforisme, Centrul de Creație, Vaslui, preț neprecizat.

11) Cavalerul după-amiezii (Ioan Scorobete), proză, Ed. Hestia, preț neprecizat.

12) Sfera cu Sfinx (Ion Enache), versuri, Ed. Timpul, preț neprecizat.

13) Ziua în care plouă (Ion Dumbravă), versuri, Ed. Moldova, preț neprecizat.

14) Șerpuiți între lut și torțele de aur (Simion Stolnicu - ediție, Simion Bărbulescu), versuri, Ed. Eminescu, preț neprecizat.

15) Khôra (Jacques Derrida - trad. Marius Ghica), esuri, Ed. Scrisul Românesc, preț neprecizat.

16) Câinele turbat (Dumitru Nicolcicioiu), proză, Ed. Semne, preț neprecizat.

Reproduceri după grafică de Tia Peltz

SUB CERUL AMURGULUI

S-a născut în anul 1925. Este unul dintre cei mai originali scriitori norvegieni contemporani a cărui operă se caracterizează printr-o mare varietate de stiluri (proză, versuri, piese de teatru, ficțiune, cărți de călătorii) și de subiecți abordate (sociale, psihologice).

Victimă a unei paralizii cerebrale (n-a reușit să meargă până la 15 ani), viața sa a fost o permanentă luptă a spiritului care încearcă să domine incapacitățile trupului.

A debutat în 1949 cu Podul, un volum de scurte povestiri și o piesă de teatru. Printre cele mai cunoscute romane amintim: Și totuși suntem oameni, Lume oarbă, Homosexualii, Dușmanii, Sub cerul amurgului.

În anul 1987 a primit cel mai mare premiu literar norvegian: Aschehoug.

Romanul Sub cerul amurgului este scris sub forma unei conversații între doi străini, un englez și un danez, care se întâlnesc, din întâmplare, într-un restaurant de pe o insulă din Marea Egee, unde, timp de cinci seri, stau la aceeași masă. Cât așteaptă să fie serviți sau își savurează delicioasele mâncăruri grecești, sunt depănați povești de o franchețe extremă despre iubire și crimă, al căror leitmotiv este nevoia omului de a scăpa din închisoarea propriei sale singurătăți.

Prezentăm cititorilor noștri conversația celor doi din prima seară.

Întâlnirea lui Robert Turner în acea după-amiază încântătoare de mai, la un mic restaurant pe o insulă în Marea Egee, cu omul vlăguit care, după o clipă de ezitare, s-a prezentat a fi Joseph Frost a fost aproape întâmplătoare. Nimeni nu știe sigur. Poate fi faptul că Robert Turner a creat ospătarului impresia că s-ar bucura de o companie la cină și bărbatul vlăguit a fost astfel condus la masa unde Robert Turner studia absent meniul. Altă variantă ar fi că Joseph Frost a fost condus inconștient spre acel străin impozant, cu barbă căruntă, retezată și cu un pahar de vin în mână, pe jumătate ridicat, care i-a dat vaga impresie că ceva neobișnuit s-ar putea petrece dacă s-ar opri la masa lui, fapt de care ospătarul a devenit imediat conștient, încă de la prima privire. Nimeni însă nu va ști cum s-au petrecut lucrurile. Cu toate astea, Robert Turner nu s-a arătat mirat când bărbatul cu aer obosit i s-a prezentat cu ezitare ca fiind Joseph Frost și l-a întrebat dacă locul de la masă e liber. Cineva, care ar fi privit situația din afară, ar fi putut crede cu ușurință că cei doi erau prieteni și că urmau să cineze împreună și că unul dintre ei întârziase. Ceea ce ar fi putut explica purtarea lor rezervată e faptul că să aștepti pe cineva poate fi un lucru neplăcut și ar mai fi faptul că bărbatul cu aer obosit nu luase loc încă la masă, ci rămăsese în picioare în timp ce încerca, în felul lui stângaci, să explice ceva. Oare încerca să se scuze pentru că întârziase?

Desigur nu era asta pentru că cei doi nu se mai văzuseră niciodată până în acel moment. După o vreme, Robert Turner a întins mâna și l-a salutat, fapt care ar fi putut iar să facă pe oricine din afară să creadă că respectivul a fost, în sfârșit, iertat pentru întârziere și că totul este ca înainte. Dar numai așa nu stăteau lucrurile, căci nimeni nu știa ce începuse a povesti acest străin.

- Îmi spui, începu Robert Turner pe un

ton sec, fără să înțeleagă de ce străinul se hotărâse să-i facă astfel de confidențe unui necunoscut, că suferi de o boală incurabilă; mai mult, te-ai hotărât să-ți părăsești familia fără să le spui unde pleci. Dacă ai făcut asta în speranța că eu, dintr-un sentiment de compasiune și înțelegere, îți voi oferi locul de la masa mea, te asigur că te înșeli. La rândul meu am fost și eu cândva mori, așa că moartea nu mă nui sperie. E o afacere mult prea supraestimată; în plus e și vulgară. Și pentru că eu consider destinele umane a fi un fleac ieșit din comun, îți propun să-mi fii oaspete la cină în puținul timp pe care îl vei petrece pe această insulă. Deja am comandat o kakavia pe care pescarii o pregătesc aici în vase de lut. Fără îndoială că o să-ți se pară gustoasă.

- Dar eu nu asta am avut în minte... Nu vreau să crezi că...

Robert Turner zâmbi vag.

- Nu-ți voi ascunde faptul că e un privilegiu să te am la masa mea. Poate sună un pic pretențios, dar treptat am ajuns să am multe cunoștințe despre mâncărurile preparate în aceste superbe insule și, dacă îmi vei urma sfatul, te vei bucura cu siguranță de niște mese grozave. Dar, cum se spune, nimeni nu primește nimic pe degeaba, așa că, în schimbul minunatelor partide gastronomice pe care le vei avea în compania mea, eu îți cer să fii sincer în discuția noastră. E posibil să nu ne cunoaștem, să nu devenim prieteni niciodată dar, după cum te-a învățat probabil viața, se întâmplă ca oamenii să aibă secrete față de cei mai apropiați lor și să se spovedească străinilor. Dacă nu poți cădea la învoială cu modesta mea propunere, voi fi nevoit să te rog să pleci.

Bărbatul cu aer obosit era tulburat. Nu de ciudata propunere a celui-lalt, ci de propriile sentimente. Gândul la propunerea lui Robert Turner îl făcu să roșească pentru că, la urma urmei, el fusese acela care se prezentase ca

fiind Joseph Frost și spusese că suferă de o boală incurabilă și că-și părăsise familia pentru totdeauna. Așa că rămase în picioare cu o mână pe scaun ca și cum nu avea dreptul să se așeze. Și se auzi singur cum se bălbaie. Asta nu i se mai întâmplase din copilărie.

- Să fiu sincer, nu știu ce vrei să spui. Desigur, dacă voi fi nemulțumit în privința mâncării, îți voi spune. De ce n-aș face-o?

Robert Turner începu să râdă.

- Mâncarea! Dumnezeu, nu la asta mă gândeam. Ce-ți va plăcea sau displacea în legătură cu mâncarea, nu mă interesează. Tu, ca ființă umană, îmi stârnești interesul. Nu e nimic mai interesant decât să observi oamenii. Ceea ce simt, ce gândesc și de ce fac ce fac. Privind în ansamblu, acesta e singurul lucru ce face ca viața să fie demnă de a fi trăită.

Ezitănd ca un puști care încă se teme ca micile lui minciuni și șiretlicuri să nu îi fie descoperite, bărbatul obosit se așeză la masă.

- Nu sunt atât de interesant, murmură.

- Ei, spuse Robert Turner, mi-ai mărturisit deja că ți-ai lăsat în urmă viața de până acum din cauza bolii tale. Nu mulți au făcut asta, să știi. Majoritatea se agață de familiile lor când află că moartea le bate la ușă. Asta deosebește omul de animal. Un animal, simțind că moare, își caută un loc unde să fie singur, în timp ce un om, într-o situație asemănătoare, își exploatează în mod rușinos familia doar pentru a avea un sentiment de apartenență și pentru a-și redobândi un sens asupra vieții. Apoi, continuă Robert Turner, nu există persoane neinteresante. Îmi amintesc, de exemplu, de o femeie care a stat, de asemenea, la masa mea odată. Apropos, asta se întâmplă în Paros. Am mâncat o musaca excelentă cu vinete cultivate în grădina unei vechi mănăstiri. Simțeam cumva că evlavia călugărilor se materializase în splendidul miros al vinetelor. Ea nu era chiar tânără, dar extrem de frumoasă, într-un fel foarte apa-... transparent - ca și cum ar fi fost creată de Botticelli într-un moment de mare inspirație. Sunt sigur că, dacă ar fi vizitat o galerie de artă - lucru pe care l-am aflat mai târziu că nu-l făcuse niciodată - chiar și cele mai minunate femei pictate, care au încântat timp de secole ochii vizitatorilor, ar fi roșit datorită imperfecțiunii lor. Și această femeie a spus, ca și tine, că nu are nimic interesant în ceea ce o privește și a mai adăugat, pentru a-și susține argumentul că n-a lucrat în viața ei, că trăiește destul de singură și că nu e legată de nimeni. A spus că este precum un spațiu gol.

Robert Turner se opri din povestit pentru a observa reacția tovarășului său, precum un magician care ezită un moment, înainte de a oferi șansa publicului să descopere cum își face numărul, apoi continuă:

- Ce naivitate emoționantă! Ce orbire nemișmentă există în a nu observa partea interesantă care stă la baza conflictului dintre frumusețea-i rară și acel „spațiu gol” care se credea ea a fi. Trebuia să existe o explicație pentru toate acestea, așa că, în timp ce îți savuram musacaua, mi-am spus că trebuie să existe o cale pentru a o face să-mi dezvăluie secretele ei. Dacă aș fi fost un psiholog sau un psihiatru, - slavă Domnului că nu sunt - aș fi putut să-i pun întrebări agresive; asta ar fi determinat-o să se confrunte cu ea însăși. Așa se zice. Dar asemenea metodă crudă nu-mi stă în caracter. Ar fi fost ca și cum aș fi mâncat

un fazan, preparat foarte pretentios, cu mâinile. Așa că am așșat o lipsă de interes, dându-i impresia că nu se pare rezonabil că nu lucrare niciodată, că trăiește singură și că este independentă. Cu la fel de multă grijă, ca și cineva care dezvăluie un obiect vechi de artă, am lăsat să creadă că eram aproape indiferent față de viața ei.

Ca și cum ar fi vrut să ascundă un mic zâmbet, sau poate pentru a-i da interlocutorului său șansa să-și exprime admirația pentru prețioasele lui cunoștințe despre oameni, Robert Turner își ridică paharul și gustă din vin. Dar oaspetele său nu spuse nimic. După o vreme, Robert Turner lasă paharul jos.

- După cum ai înțeles cu siguranță, continuă el, demonstrația mea de indiferență față de ea a avut efectul dorit. Ea era exact genul de persoană așa-zis „modestă” care s-ar fi ofensat la vădita nepăsare a cuiva. Și-i plăcea să lase impresia că e de fapt un nimeni! Dacă i-aș fi spus că s-a înroșit, aș fi jignit-o, căci stăpânirea ei de sine era de admirat. Dar obrajii ei au căpătat o culoare mai întunecată, ca și cum, pentru un moment, pielea ei ar fi furat o parte din culoarea rubinului ce-l purta la gât, iar ochii ei sugerau o insinuare directă. Apoi, s-a aplecat spre spate și s-a uitat la mine. Sentimentul ei de ofensă nu se atenuase, dar zâmbetul a dat de înțeles că nu se mai simțea amenințată, nici umilită. Precum o felină care e pe cale de a-și zdrobi prada, a lăsat să se înțeleagă exact modul în care va lovi și arma ei a fost chiar adevărul.

- După ce voi pleca de la această masa, a spus ea, nu ne vom mai vedea niciodată și nici nu vei ști niciodată cine sunt. Așa că-ți voi mărturisi ceva ce nu am mai spus la nimeni. E o poveste pe care o vei găsi chiar interesantă datorită apetitului tău de a cunoaște destine și, oricum, va reuși să ne destindă pe amândoi până ni se va servi cafeaua.

- Povestea ei, spuse Robert Turner, a fost fără îndoială foarte interesantă dar, pentru a simplifica lucrurile, îmi voi permite să-ți prezint întâmplarea cu propriile-mi cuvinte. Pe când avea 16 ani și-a petrecut vacanța de vară la o cabană de vânatoare, undeva în Franța. Nu a spus unde, câteva detalii despre peisaj m-au făcut să cred că a fost în Brittany. Șederea ei în acel loc nu s-a dovedit a fi prea profitabilă datorită faptului că educația ei fusese deșăvârșită într-o mănăstire de fete cu reguli foarte stricte, unde familia ei își trimitea de obicei copiii de multe generații. Părinții și o parte din prietenii lor care se aflau, de asemenea, acolo duceau o viață potrivită sau, dacă vrei, nepotrivită pentru cercurile pe care le frecventau, dar fata lor era privită ca un copil și era ținută în afara acestor cercuri. Cu toate acestea, ea trăgea cu ochiul din galeriile întunecate, de pe scări și prin ușile întredeschise la escapadele amoroase ale adulților, la îmbrățișările lor pe malul râului cu pești aurii și la disparițiile lor misterioase, prin ușile înalte ale dormitoarelor, în timpul nopții. Dar nu era chiar singură, pentru că fratele ei, cu un an mai mic, se afla și el la cabană. În timpul zilei, el mergea, de obicei, la vânatoare cu paznicul, sau practica țigărea la țintă în spatele grajdului, sau avea grijă de cai. Așa că se vedeau doar la masă, sau după-amiaza, în așa-zisa „aripă” a copiilor. Dar, de obicei, el adormea imediat, obosit după lămuririle prin pădurile apropiate sau după ce sâmbăse caii.

Privirile fugare din galerii și prin ferestrele ușilor au avut un efect bizar asupra

fetei. Nu s-a lăsat copleșită de o curiozitate chinuitoare și senzuală, cum ar putea crede unii, și nici nu a simțit vreun dezgust la toată imoralitatea la care asistase și care era în profund contrast cu educația pe care o primise la acea școală austeră de fete. Resimțea doar o distanță infinită între ea și ceea ce văzuse și auzise, ca și când adulții erau ființe de pe niște planete îndepărtate. Cu cât trăgea cu ochiul la ce se întâmpla din ascunzătoarea ei, cu atât se simțea mai înstrăinată. Și nu numai asta; nu simțea nici un fel de legătură de rudenie între ea și acești indivizi noctambuli, cu îmbrățișările lor amoroase și insipide. În final, a ajuns să aibă impresia că nu mai există deloc. Încetul cu încetul, aproape că a refuzat să mai mănânce, iar sentimentul că nu există o urmărea pretutindeni. Cu toate acestea, nimeni nu

a observat cât de palidă și de slabă ajunsese. Așa că, într-o noapte, și-a sedus fratele de 15 ani. Când mi-a spus asta, zise Robert Turner, oprindu-se pentru o pauză semnificativă, a făcut semn cu mâna ca și cum ar fi vrut să cred că întâmplarea era doar un fleac. Fața ei era inexpresivă precum porțelanul, dar vorbele ei, și mai ales vocea, exprimau cu totul altceva. Trebuie să știți că nu era vorba de o curiozitate senzuală sau de o explorare sexuală, cum multe din fetele de la școală au visat să o experimenteze și au și făcut-o, probabil. Nicidecum! Ceea ce a împins-o spre asta a fost o nevoie oarbă, aproape inconștientă, de a găsi o cale spre lumea care o înconjoară și ceea ce a urmat, ei bine, a fost ceva ce nici adulții n-au trăit vreodată. Când mi-a descris cu lux de amănunte, a început să se bălbaie ca și cum nici nu știuse exact ce s-a întâmplat. Acela contopire neașteptată cu fratele ei, care încetase să-i mai fie frate, a șocat-o puternic. Forța ei senzuală a crescut învăluind celălalt trup, transformându-l în ceva mult mai apropiat decât poate fi un frate și, în același timp, ea își simțea fiecare venă, fiecare os, fiecare organ din propriul ei corp. Se putea observa din lăuntrul ființei sale și avea senzația că poate scoate afară orice parte din corpul ei, s-o țină în mână și să spună: asta sunt Eu! Se simțea atât de puternică, încât ar fi putut în orice moment să ridice acea cabană populată cu mulțimea aceea de amoroși și să o arunce peste stânci, înspre mare.

A fost, precum ți-am spus, o experiență care a șocat-o. Dar și după asta, distanța care o simțea între ea și adulții nu s-a atenuat, ba și mai mult, pareă a luat proporții și mai grave. Vorbele amoroase, îmbrățișările, plimbările

nocturne, care altădată fuseseră doar licăriri ale unei existențe enigmatice, deveniseră acum gesturi neputincioase, încercări ale vieții pe care o vedea în deplina ei vulgaritate. Chiar și fratele, pe care forța ei senzuală îl învăluise precum părul lung al unei femei învăluite copilul ce-l ține la sân, devenise un străin pentru ea, care se simțea din ce în ce mai sigură. Dar nu s-a trădat în nici un fel față de el cât a zăcut lângă ea, mândru că intrase în rândul bărbaților, gata de atac din nou și din nou.

Apoi femeia i-a zis lui Robert Turner: „Când s-a crăpat de ziua l-am omorât!”

Sunase așa de simplu, de natural ca atunci când frangi gâtul unui pui de găină. Și când mi-a spus asta a făcut din nou acel semn cu mâna. În tot timpul asta trebuie să recunosc că mi-a fost greu să-mi imaginez cum o fată la 16 ani a reușit să-și omoare fratele de 15. Așa că am întreat-o, abținându-mă să-i repet gestul, cum reușise să facă asta și de ce se afla încă la masa mea și nu într-o celulă de închisoare. Ea a zâmbit - și nu sunt sigur că mi-a plăcut zâmbetul acela -, și a început a-mi povesti cum, în timp ce fratele ei dormea încă, ea a coborât în bibliotecă și a luat un revolver. Era un Colt mic și frumos, cu mâner de sidex, pe care bunicul ei îl adusese din America. La cântatul cocoșului, l-a trezit pe băiat, i-a arătat pistolul și i-a sugerat răzând că ar trebui să se prefacă de-a morții din cauza incestului lor. Băiatul avea o pasiune pentru arme și ea știuse asta. De mult își dorise să aibă șansa de a pune și el mâna pe acel pistol Colt. Mai știa că propunerea ei va fi acceptată datorită principiilor serioase pe care fratele ei le avea în privința onoarei și a bărbăției. I-a cerut să se facă mai întâi că o omoară pe ea, apoi să tragă în el însuși. Ceea ce însă n-a mărturisit și a ținut secret în chip copilăresc și conspirativ a fost că așezase glonțul astfel încât să se declanșeze abia la a doua apăsare pe trăgaci. Fata era goală nu doar pentru că știa că asta-i va da putere asupra unui băiețel de 15 ani care nu mai văzuse un nud de femeie înainte, ci mai ales pentru ca sângele să nu-i păteze cămașa de noapte. Când el i-a pus revolverul la inimă și a apăsat, fata a căzut la piciorul patului și, cu ochii închiși, aștepta să audă zgomotul împușcăturii în tâmpla băiatului, acolo unde îi spusese ea că s-ar împușca un bărbat adevărat. Bubuitura s-a auzit doar o dată. Fata a sărit în sus, și-a tras cămașa de noapte pe ea și s-a așezat în ușa camerei lui parcă paralizată de ceea ce văzuse. A rămas așa până când părinții ei și prietenii, treziți de zgomotul împușcăturii, au alergat pe lungile coridoare ale cabanei până la locul incidentului.

Robert Turner se aplecă în față, așezându-și coatele pe marginea mesei și ținându-și bărbia în palme, spuse ea pentru el însuși: A avut dreptate când, după cină, s-a ridicat de la masă și a spus că nu ne vom mai vedea niciodată; nici n-am încercat să aflui vreodată cine era de fapt.

- Ai crezut povestea ei?

Robert Turner se uită la tovarășul său mai aspru.

- Desigur. Am avut aceeași înțelegere pe care am încheiat-o și cu dumneata - să fie sinceră - așa că nu văd de ce mai întreb. Și, de fapt, asta am citit pe fața ei. Poate nu chiar acel incest și cumplita crimă, dar faptul că avea de spus o poveste despre viață și moarte, despre a fi aproape de cineva și în același timp străin.

MIRCEA M. IONESCU ȘI „... ÎNTOARCEREA NICIUNDE“

de GABRIEL PLEȘEA

Solicitat fiind să-l înlocuiesc pe Laurențiu Ulici (firește, nu în funcția lui de Președinte al Uniunii Scriitorilor, ori de Senator), pentru a-l prezenta pe Mircea M. Ionescu, am acceptat cu multă plăcere. Căci Mircea M. Ionescu face parte din aceia pe care, personal, îi prețuiesc în mod deosebit. El este un prieten literar dar, mai ales, un om aparte, sincer, direct și un mare sufletist. La care, fără rezerve, adaug „un bun român”, un român pe care îl preocupă soarta românilor, un român care luptă pentru păstrarea identității și tradițiilor românești.

Aceste nobile însușiri sunt ușor de detectat, chiar dacă ne-am limita la o abordare superficială a lui Mircea M. Ionescu. Mă refer la, vai!, pasiunea lui pentru sportul cu balonul rotund - football-ul. Din această perspectivă ni s-ar putea sugera că am avea de a face cu un fanatic care își petrece timpul - profesional, nici nu încapere vreo îndoială - cu reportaje și comentarii radiofonice, ori de presă, asupra meciurilor de football. Eu însămi l-am cunoscut astfel, aici, în exil - din paginile publicației „Lumea Sporturilor”, pe care o scotea independent, din iunie 1987, și pe care continuă să o scoată acum în asociere cu săptămânalul „New York Magazin” al lui Grigore Culiian. Această pasiune a „zămislit”, printr-o serie de teme sportive, succesul de librărie cu *Columb a descoperit America, Hagi a cucerit-o* (1994), distinsă, după cum merita, cu premiul APS. Cea mai bună carte sportivă a anului. De asemenea, titlurile (de piese) *Centrul înaintaș s-a născut la miezul nopții* (1979), *Pele și caii verzi* (1980), *Adio, Pele* (1984) sunt suficient de sugestive în ceea ce privește existența microbului fotbalistic în creația lui Mircea M. Ionescu.

Dar, iată, trecând de aceste „rătăcirii”, care îl poartă pe stadionele gemând de microbiști, descoperim o altă pasiune, la fel de aprigă, manifestată în fața unui altfel de public - cel din sălile de teatru. Citindu-i, ori urmărindu-i piesele, aflăm că licențiatul în filozofie, Mircea M. Ionescu, este, în fapt, un dramaturg și încă unul bun. Dovadă sunt cele unsprezece piese scrise cu începere din

1979, marea majoritate fiind și jucate pe scenele din țară și din străinătate - trei dintre acestea au fost interzise în perioada totalitară: (*Premiantul cere re-examinare* (1981; - 1983 la TV); *Aventura unei femei cumiști* (1982; 1984); *Cum se cucerește o actriță* (1985, după 6 spectacole). Cinci dintre ele au fost reunite în volumele *Pierdut în New York* (Fundatia „Luceafărul”, 1997) - *Pierdut în New York* (1996-1997), *Beethoven cântă din pistol* (1994), *Aventura unei femei cumiști* (1981) - și *New York - București, reîntoarcerea niciunde* (Editura Semne, 1998) - *Incredibila iubire dintre un turnător și o actriță* (1988), *New York - București, reîntoarcerea niciunde* (1997-1998).

Doresc să fac câteva comentarii în legătură cu piesa care dă titlul volumului, *New York - București, reîntoarcerea niciunde*.

Piesa vine ca o continuare firească a trăirilor din *Pierdut în New York*, o „tragicomedie”, cum o subintitulează autorul, în „alb-negru”. În *Pierdut în New York*, aducând în prim plan un amalgam de personaje tipic new-yorkeze - Poetul, Fantoma, Polițistul, Negrul, Cubanezul, Ochi-Mici și a - Mircea M. Ionescu nu se sfiește să prezinte marea metropolă americană și în sordidul ei, așa cum este percepută de un imigrant care trebuie să-și câștige existența cum poate. Dialogurile, un adevărat foc de baraj între culturi, ori sub-culturi, cu argumentări ce oscilează între ridicol și savanteria sălilor de cursuri universitare, ori intrigăria din cluburile politicienilor, ne dezvăluie existența dublă a protagoniștilor, care au cunoscut zile mai bune decât cele petrecute pe sub rampele podurilor new-yorkeze. În esență, cum spune Schiorul, taximetrist și bonvivant, după ce își permite extravaganța de a închiria o limuzină, cu gheaiș cu tot, „Asta e America! Muncești de turbezi, dar te poți simți rege câteva ore!”. Se vede însă treaba că, pentru unul care mai are posibilitatea revenirii, cele câteva ore nu sunt suficiente, încât se pune problema reîntoarcerii la mamea. De aici, ruta New York - București îi apare cât se poate de logică lui Mircea M. Ionescu. Dar care sunt urmările revenirii, ale

reîntoarcerii?

Cel care în New York - București, reîntoarcerea niciunde se confundă cu Străinul Fără Loc - scriitorul, dramaturgul, comentatorul sportiv Val V. Val -, precizează într-o replică „eu n-am plecat niciodată din România, ci am fugit dintr-un sistem”. Tot el mărturisește candid că s-a reîntors în România să încerce să realizeze „cu cei de-acasă, America noastră, în România”. Eroul nostru, mânat de cele mai bune intenții, ajunge să trăiască în propria-i țară, cea în care s-a născut, experiențe din cele mai „inedite”. Este primit cu brațele deschise, invitat la emisiuni de televiziune, este oaspete de seamă pe oriunde se duce, totul este cât se poate de frumos până ce este „demascat” - el nu este „vacă de muls”, „partida interesantă”, „partenerul de afaceri” ideal. El, eroul din piesă, este „fraierul” venit de peste Ocean, cu idei fanteziste de cum să-și ajute țara, să pună umărul, să contribuie la transformare - niște aiureli care nu interesează întors acasă, descoperă că Bucureștiul a „devenit orașul cu cele mai multe cazinouri Europa! Cultura a ajuns o cenușărea... compătimită, din când în când, de noii stâlpi ai societății, «miliardarii roșii», cum le zic unii, analfabeți ajunși senatori, mari patroni, atotștiutori” (...). Nu-i de mirare că Fiul risipitor ajunge la concluzia: „Am ajuns să mă simt mai străin în mica mea Românie natală decât în uriașa Americă adoptivă”. (...) „Aici m-am reîntors niciunde”. Iar, în finalul piesei, întrebat dacă pleacă din nou de acasă, Străinul Fără Loc răspunde: „Nu plec. Încerc să mă întorc undeva. Să-mi găsească un loc al meu”. (...) „Cred că cel mai bine e pe drum! Tot pe drum, pe drum, pe drum...”.

Dacă Mircea M. Ionescu s-a reîntors într-un București devenit „niciunde”, iar acum se află „tot pe drum, pe drum”, îl asigurăm că reîntoarcerea sa, aici la New York, fie ea de scurtă durată, este o reîntoarcere printre prieteni care îl prețuiesc și îl admiră nu numai pentru talentul său dar și pentru curajul cu care ne împărtășește atât succesele cât și dezamăgirile - în fond acesta e „adevăratul curajul cu tine însuși”, așa cum o spune chiar el... Bine ai venit, Mircea M. Ionescu și... Drum bun pe drumul cel bun

diverse

India încă întotdeauna ea. La câteva luni de la *Dumnezeul lucrurilor mărunte* de Aradhathi Roy, semnalăm apariția traducerii în limba franceză a unui alt roman la fel de tumultuos. Ce are debitul Gangelui și furia vârtejurilor sale. E istoria nimicitoare a unui continent în derivă. Autorul său poartă barbison și ochelari de modă occidentală; are o privire întunecată, o uitătură de lynx; ochiul îi este o cameră prodigioasă, ce, printr-o singură panoramă, cuprinde toată India de azi. Balzac? Dickens? Critica anglo-saxonă n-a ezitat să facă aceste comparații.

După Salman Rushdie, Amitav Ghosh sau Vikram Seth, scriitorul Rohinton Mistry (născut la Bombay în 1952, instalat în Canada de peste 20 de ani) se înscrie în perimetrul unei literaturi strălucitoare, hrănită cu sarcasm și amărăciune, ce s-a dezvoltat pe rămășițele Imperiului Britanic. Finalist la „Premiul Cărții, 1996”, cartea sa, *Echilibrul lumii*, reînnoiește tradiția cu romanul total, vizionar. Când cortina este ridicată, India este în foc și sânge. Indira Gandhi decretează starea de urgență, lăsând țara vreme de doi ani (1975-1977) într-o teroare dementă. În timp ce opoziții vor umple închisorile, populația va cunoaște o campanie machiavelică de sterilizare, în schimbul unui tranzistor sau al unei cartele de alimente. La

REQUIEM PENTRU UN CONTINENT PIERDUT

Bombay, mizeria zăcea pe trotuare, orașul debordând de seursuri. Rohinton Mistry brodează un tablou breughelian, cu personaje ce-și intersectează destinele: Manck, studentul ce coboară din munți, pentru a-și încerca șansa la Universitate, un adevărat reper pentru lichele; tânărul Omprakash și unchiul lui, Ishvar, doi croitori cu degete de aur, doi izolați de lume, pe care sinistra lege a castelor i-a condamnat la cele mai cumplite umiliri (familia le-a fost masacrată, deoarece a îndrăznit să încalce restricțiile religioase, ei fugind în Bombay). Cu micile lor economii și-au cumpărat o mașină de cusut Singer și s-au instalat în apartamentul Dinci Dalal, o Mutter Courage supusă tiraniei unui frate torționar, ce nu va întârzia să revină la vechile obiceiuri de colaborator zelos în solda Indirei Gandhi. Pe această scenă a umilițiilor și ofensărilor, Mistry agită lanterna sa. Cu portrete, câteodată coșmarești: achizitori de păr, urlete de slogan, guru

de operetă, vaci divinizate. Iar pânza romancierului nu încetează a se întuneca pe măsură ce se închide cerul unei Indii naufragiate în orizont de zătonțaros și cerșetori. Până la insuportabil. Ca secvența în care se găsește cei doi croitori, ajunși cerșetori în mahalalele Bombay-ului. Ei se lasă caștraji pentru câteva rupii. Operația i-a nenorocit pe viață Omprakash, devenit obez, trage, șchiopătând, urcându-l rudimentar, pe care agonizează Ishvar, cu ambele picioare amputate.

Requiem pentru un continent pierdut. *Echilibrul lumii* profetizează sfârșitul acestui univers căruia Kipling îi cântase magia. Un roman dezvoltând corupția, violența, fanatismul religio. Distrugerea Indiei pe aproape 700 de pagini. Cu forță și o măiestrie desăvârșită. Irit-adevăr e u Dickens în acest cronicar al tenebrilor.

în românește de
Constantin Ardelean

În 1995 apărea, la editura franceză Fayard, volumul *Ismail Kadare - Dialog cu Alain Bosquet. Pe parcursul a aproape 200 de pagini, scriitorul albanez (n. 1936) face o sumă de confesiuni șocante despre viața și cărțile sale dinainte și de după 1990. Vom găsi aici destinul unui artist excepțional, aflat într-o permanentă confruntare cu regimul totalitar reprezentat de cel mai vicelan și sângeros dictator european, Enver Hodja. Volumul *Dialog cu... mai poate fi intitulat și Supraviețuirea pe marginea prăpastiei. Pentru că a fi scriitor în Albania comunistă era postura care te putea înălța sau doborî într-o clipă, după cum i se năzărea Marelui Inchizitor. Kadare depășește, însă, în această carte nivelul confesiunii, pentru a se angaja în analiză politică și psihologică de mare acuratețe și relevanță.**

Alain Bosquet: Să ne oprim un moment, coborând nivelul discuției, cum spuneți dumneavoastră, asupra problemei parțial politice a raportului dintre scriitor și putere, în cazul Albaniei, dictatura comunistă. Pentru unii, cazul Kadare este o adevărată enigmă...

Ismail Kadare: A devenit un reflex pentru ca unii, atunci când scriu despre relațiile mele cu statul albanez, să folosească cuvântul „enigmă”. Nu e vorba de nici o enigmă aici. Pentru cel care cunoaște sau a auzit câte ceva despre natura societății comuniste, aceste relații nu ascund nici un mister.

Până în anul 1965, când a fost interzis *Monstrul*, eram oarecum ignorat de regim. Anii 1965-1968 au fost ani grei pentru mine, ca și pentru majoritatea scriitorilor albanezi. Mai atunci, pentru că devenisem destul de cunoscut (cărțile interzise și necazurile pe care mi le provoacă ele îmi dau o aureolă și o notorietate mai mari decât cărțile trecute de cenzură), și mai ales după editarea *Generalului armatei moarte în Bulgaria* (1967) și *Iugoslavia* (1968), două țări „revizioniste”, mai ales a doua, regimul, mai exact dictatorul (Enver Hodja - n.n.) m-a luat în colimator. Pentru prima oară mi-am dat seama ce groaznic e să fii celebru într-un regim stalinist, condus de un dictator vicelan și sângeros, care, din nenorocire, se mai pretinde și scriitor. Invidia lui era proverbială și mi era evident ce se putea întâmpla într-o asemenea situație.

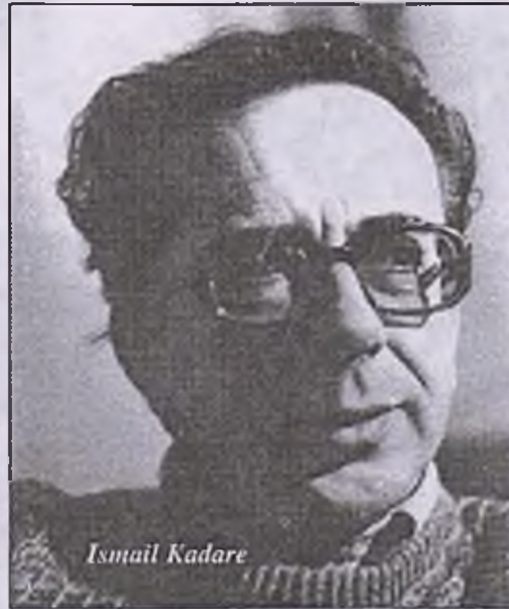
Cu excepția anilor 1969-1972, când am fost lăsat în pace, pentru că scriam *Iarna nării însingurări* (apărat de ea am mai scris și mi-au mai apărut alte două romane, *Cetatea și Cronică în piatră*), în toți ceilalți ani, până la moartea dictatorului, în 1985, au fost plini de necazuri și neprevăzute.

În 1970 mi-am văzut numele pe lista deputaților. În 1972 am intrat în partidul comunist. Îmi vine să râd când văd că lucrurile acestea sunt luate în serios aici, în Occident. Așa că deputat în Albania era ceva atât de formal, atât de solemn, după ședința solemnă de inaugurare a parlamentului, uitai și tu, uitau și ceilalți că ai deputat. Pot să vă exemplific asta. În 1975, când, după apariția *Aristocraților roșii*, am fost exilat în provincie și mi-a fost interzis să

SUPRAVIEȚUIREA PE MARGINEA PRĂPASTIEI

mai scriu, încă mai eram deputat de Tirana. Puteți să vă imaginați un deputat exilat din orașul în care a fost „ales” și căruia, în plus, nu i se mai permitea să scrie... romane?

Nu aveai nimic de câștigat ca deputat. Dar dacă refuzai să accepți (și istoria Albaniei comuniste nu a înregistrat nici un refuz) puteai să pierzi totul, inclusiv viața. N-am fost atât de nebun încât să-mi risc viața pentru toate

Ismail Kadare

tâmpeniile comunismului.

Același lucru era apartenența la partid. Secretarul organizației de la Uniunea Scriitorilor, un dramaturg pe nume Ibrahim Uruçi, un om bun, dar comunist idealist și naiv, m-a chemat într-o zi să-mi spună să intru în partid. Îl cunoșteam de mulți ani, era singurul meu prieten care nu accepta, apropo de partid, nici critica, nici hășcălia. L-am luat peste picior o dată, împreună cu Dhimiter Djuvani (prozator albanez - n.n.), iar el ne-a înhățat de guler și a urlat la noi: Tăceți din gură, dacă nu vreți să vă denunț! Râdeam de amenințările lui, pentru că știam că n-avea să facă niciodată așa ceva.

Discuția noastră a avut ceva suprarrealist:

El: Ascultă, bătrâne, trebuie să intri în partid.

Eu: În partid? Dar chiar tu mi-ai spus că sunt un individ descompus moral, decadent...

El: Lasă gluma. Vorbesc serios.

Eu: N-ai decât. Doar știi că nu vreau.

El: Știu, știu. Dacă ar fi după mine, deși suntem prieteni, nu te-aș primi nici la ușa partidului. Nici pe tine și nici pe tembelul celălalt, pe Dh. Djuvani. Da' n-am ce să fac...

Eu: Ți-au transmis că trebuie să intru?

El: Nu mă mai bate la cap cu întrebări prostești. Pă cererea și gata.

Eu: Îți spun la fel de tranșant: nu fac și gata.

El: (plictisit) Ascultă, oligofrenule. (Asta era expresia lui preferată când era vorba de prieteni). Îți spun un secret, pentru că țin la tine: ordinul vine de sus.

Eu: Și ce dacă?

El: De sus de tot, tâmpitul!

Eu: Nu mai spune.

El: De la șeful cel mare, personal, pricepi?

Nu mai era de glumă. Știindu-mă în partid, dictatorul avea impresia că m-ar fi putut controla mai bine.

(Soarta lui Ibrahim Uruçi, cum se întâmplă adesea cu cei sinceri și naivi, a fost tragică. A fost exclus din partid în 1974, în cursul unei îngrozitoare campanii de „purificare ideologică”, când dictatorul, ca să-i înspăimânte mai tare pe ceilalți, și-a condamnat, în primul rând, apropiații. Apoi a fost închis și a murit în lagăr, abandonat chiar de propria familie).

Atitudinea lui Enver Hodja față de scriitori a fost cum nu se poate mai prevenitoare și mai demagogică. Tocmai pentru că-i ura, ar fi vrut să dea impresia contrară. N-ar fi dorit, pentru nimic în lume, să pară ostil față de literatură și de scriitori. S-ar putea ca această obsesie s-o fi adus din Franța. A fost poate singurul lucru bun cu care s-a întors de aici.

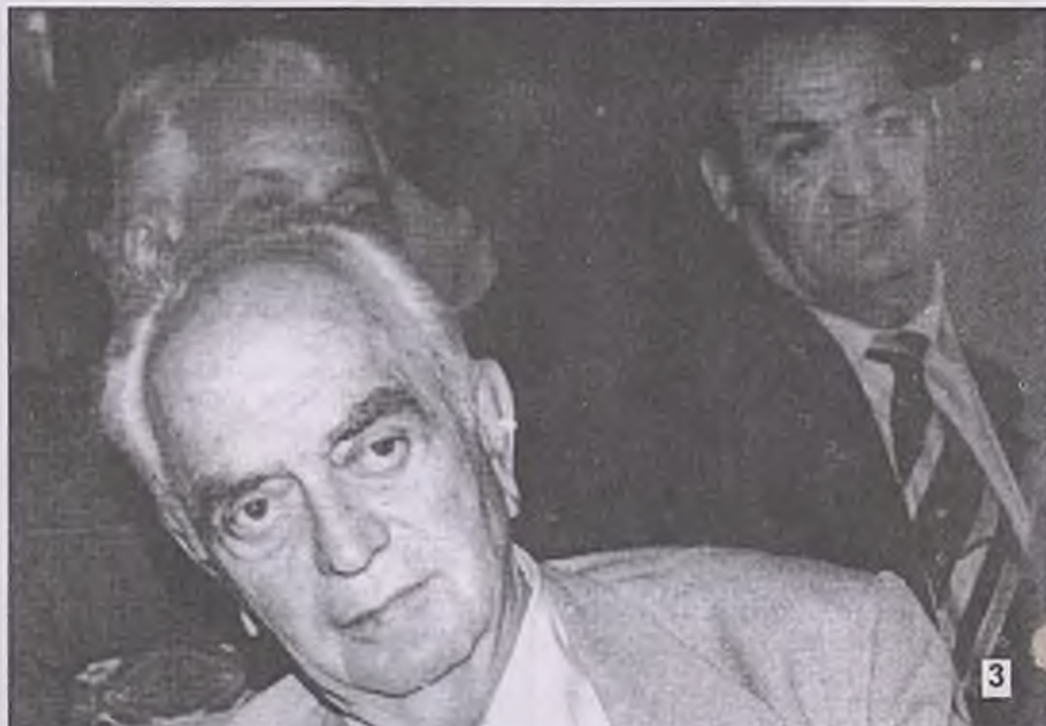
Este interesant de studiat atitudinea lui față de două chestiuni diametral opuse: literatura și scriitorii, pe de-o parte, și poliția secretă, Sigurimi pe de alta. Cum am mai spus, față de literatură arăta o atenție deosebită, deși o ura. Față de poliția secretă, care era opera lui cea mai de seamă, îi plăcea să alizeze pe ici-colo, mai ales în mediile intelectuale, dispreț și nervozitate. Bineînțeles că juca un teatru grosolan.

De regulă, nu s-a atins de nici un scriitor cunoscut. Închipuindu-se nu numai cel mai mare om de stat, ci și cel mai rasat intelectual albanez din toate timpurile, se îngrozea la gândul că ar fi putut fi învinuit de condamnarea vreunui scriitor important. Așa se explică de ce a evitat să-l repudieze pe marele poet Lasgush Poradeci, care trăia retras în lumea lui poetică-mistică în plină epocă stalinistă. Tot astfel n-a îndrăznit să-l atace pe Fan Noli (scriitor clasic albanez - n.n.) emigrat în Statele Unite, unde a continuat să fie episcopul Bisericii Ortodoxe Autocefale albaneze în America. Singurii scriitori de notorietate condamnați în vremea lui au fost Dhimiter Pasko (prozator, cu o impresionantă carieră de economist în România - n.n.) și Petro Marko (romancier, participant la războiul civil din Spania - n.n.). Aceasta s-a întâmplat în 1947, după instaurarea regimului comunist în Albania și, deși se spune că primul fusese ofițer în armata germană, iar al doilea anarhist, n-au făcut mai mult de un an de pușcărie. În plus, pentru aceste condamnări au fost învinuiți iugoslavii și „agentul” lor în Albania, Koçi Xoxe.

În tot acest timp, însă, erau condamnați la pedepse grele și înnemnițiați scriitorii mai puțin cunoscuți sau persoane din anturajul lor. Și asta pentru ca teroarea să fie mereu prezentă printre noi.

În românește de
Marius Dobrescu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE VĂZUTĂ DE ION CUCU

1). „Adio, Arizona“ (1984) un roman mereu actual, semnat de Romulus Guga.

2). În ținuturile Cernăușului, Vasile Tărășeanu nu se scumpește la faină.

3). Un prim plan cu academicianul Dan Grigorescu, un altul, secund, cu un scriitor albanez.

4). La o ceșcuță de cafea, doi ingenioși bine temperați: Leonid Dimov și M.H. Simionescu.

5). Asaltați de cuvinte, paralizați de emoție, Dinu Flămând, Nicolae Neagu, Gheorghe Istrate, Nicolae Iliescu și Aurel Maria Baros.

